

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра української мови та лінгводидактики

На правах рукопису

РОЖКО ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

**ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КВАНТИТАТИВНОСТІ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ГРАМАТИЧНІ ОЗНАКИ ТА
ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ОПАНУВАННЯ**

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Українська мова і література)»
Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Українська мова та література.
Світова література»

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня

Науковий керівник:

КОСТУСЯК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА,

доктор філологічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 5

засідання кафедри української мови та лінгводидактики
від 14 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

(_____) Н. М. Костусяк

ЛУЦЬК – 2024

Анотація

Рожко Т. М. Засоби вираження квантитативності в сучасній українській мові: граматичні ознаки та ефективні стратегії опанування

У магістерській роботі систематизовано найпродуктивніші ідеї, які стали підґрунтям для дослідження кількісно маркованих слів, дібраних із прозових творів члена Волинської обласної організації «Національна спілка письменників України» Й. Струцюка. У трьох розділах праці описано теоретико-методологічні аспекти дослідження квантитативності в українському мовознавстві; з'ясовано роль іменних частин мови та прислівників у вираженні значення кількості, які проаналізовано в аспекті спеціалізованості та вторинності, означеності й неозначеності та вужчих значеннєвих відтінків; окреслено функційний потенціал дібраних із творів Й. Струцюка квантитативно маркованих дієслів, зацентовано на морфемах, що реалізують указаний зазначений відтінок; у площині вираження узагальненого кількісного значення проаналізовано описові структури, зокрема й фразеологізми; у контексті лінгводидактики схарактеризовано теоретичний і фактичний матеріал другого розділу магістерської роботи, запропоновано практичні завдання, що сприятимуть закріпленню знань здобувачів освіти.

Наукову новизну магістерської роботи визначає опис квантитативно маркованих мовних одиниць, які вперше проаналізовано на матеріалі прозових творів Й. Струцюка, докладне дослідження вказаних мовних одиниць з огляду на означеність / неозначеність, значеннєві відтінки, частиномовну належність, морфемне мововираження, а також лінгводидактичні параметри. Укладений корпус джерельної бази як регіонально маркований матеріал сприятиме ознайомленню школярів із творчістю письменника рідного краю й водночас сприятиме набуттю необхідних компетентностей, формуванню вмінь використовувати набуті знання в практичній діяльності.

Запропонований у роботі теоретичний матеріал можна використати в науковій діяльності здобувачів освіти, зокрема написанні статей, курсових і магістерських праць, а методичні рекомендації – у педагогічній діяльності, на уроках, тематика яких пов'язана з опанування числівників, числових форм

іменних частин мови, збірних іменників, прислівників, дієслів. Подані в Додатках практичні завдання дадуть змогу перевірити рівень опанування школярами теоретичного матеріалу з морфології та їхнє вміння використати свої знання на практиці.

Ключові слова: квантитативність, кількість, числівник, іменник, прикметник, займенник, дієслово, морфема, категорія числа, одинина, множина.

Summary

Rozhko T. M. Means of Expressing Quantitativeness in Modern Ukrainian: Grammatical Features and Effective Strategies for Mastery.

In the master's thesis, the most productive ideas for studying quantitatively marked words are systematized, based on the prose works of Y. Strutsyuk, a member of the Volyn Regional Organization of the National Writers' Union of Ukraine. The work is divided into three sections. It describes the theoretical and methodological aspects of quantitativeness in Ukrainian linguistics, explains the role of nominal parts of speech and adverbs in expressing quantity, analyzes them in terms of specialization and secondary usage, definiteness and indefiniteness, as well as finer nuances of meaning. The functional potential of quantitatively marked verbs from Strutsyuk's works is examined, with a focus on morphemes that convey the aforementioned meaning. Descriptive structures, including idiomatic expressions, are analyzed concerning generalized quantitative meanings. In the context of linguodidactics, the theoretical and factual material from the second chapter of the thesis is discussed, and practical tasks are offered to help reinforce learners' knowledge.

The scientific novelty of the thesis lies in the description of quantitatively marked linguistic units, which are analyzed for the first time based on Strutsyuk's prose. Detailed research into these linguistic units considers definiteness / indefiniteness, meaning nuances, part-of-speech categorization, morphemic expression, and linguodidactic parameters. The compiled corpus of regionally marked source materials will help students familiarize themselves with the

work of a local writer, while simultaneously aiding in the acquisition of key competencies and the ability to apply the acquired knowledge in practice.

The theoretical material presented in the thesis can be used in academic work, particularly in the writing of articles, term papers, and master's theses. The methodological recommendations are also useful for teachers in lessons related to mastering numerals, numerical forms of nominal parts of speech, collective nouns, adverbs, and verbs. The practical tasks in the appendices will allow teachers to test students' mastery of theoretical morphological material and their ability to apply this knowledge practically.

Keywords: quantitateness, quantity, numeral, noun, adjective, pronoun, verb, morpheme, number category, singular, plural.

Зміст

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КВАНТИТАТИВНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ	12
1.1. Кореляція змісту й форми в категорійній системі української мови ..	12
1.2. Поняття про квантитативність, специфіка її внутрішньої організації	12
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. МОРФОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КВАНТИТАТИВНОЇ ОЗНАКИ В ПРОЗОВИХ ТВОРАХ Й. СТРУЦЮКА	20
2.1. Роль числівників у маркуванні кількісних ознак	20
2.2. Займенники й іменники як формальні репрезентанти неозначеної квантитативної ознаки	22
2.3. Квантитативно марковані прикметники та прислівники в прозових творах Й. Струцюка	27
2.4. Дієслова з узагальненим кількісним значенням у прозових творах Й. Струцюка	29
2.5. Роль описових структур у вираженні квантитативності	32
Висновки до розділу 2	33
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ОПАНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КВАНТИТАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ	35
3.1. Квантитативно марковані іменні частини мови та прислівники в шкільному курсі української мови: методичні рекомендації	35
3.2. Ефективні стратегії опанування дієслів та описових конструкцій із кількісним значенням у ЗЗСО	42
Висновки до розділу 3	45
ВИСНОВКИ	47

	6
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Сучасну лінгвоукраїністику вирізняє поєднання різних аспектів і напрямів дослідження та залучення до опису тих чи тих мовних одиниць кількох взаємопов'язаних рівнів, що сприяє комплексності та всеохопності їхнього вивчення. Слушними вважаємо висловлені з цього приводу міркування науковців: «До переваг сучасної лінгвістики належить акцент на пріоритетності змісту й важливості дотримання засадничих ідей, що ґрунтуються на визначенні функційного потенціалу слів, словосполучень, речень, які доречно розглядати в площині конкретних комунікативних ситуацій» [Kostusiak, Shulska, Lisova, Yaresko, Ivanova, Pochuieva, Afanasieva, 2023, с. 149]. Зазначені вектори дають змогу проаналізувати категорії та слова з узагальненим категорійним змістом, до вираження яких причетні різні мовні яруси. У такому аспекті І. П. Поляк схарактеризувала функційно-семантичну категорію неозначеності [Поляк, 2019]. Видається цікавим когнітивно спрямоване функційно-граматичне дослідження категорії фемінітивності, яке запропонували Н. М. Костусяк, М. І. Навальна, О. Г. Межов [Kostusiak, Navalna, Mezhev, 2020]. Категорія заперечення стала об'єктом наукового пошуку М. П. Баган [Баган, 2012], категорія порівняння потрапила до сфери зацікавлень О. Ю. Грипас [Грипас, 2010].

Чимало студій присвячено дослідженню комплексної категорії кількості, або квантитативності. У контексті з квалітативністю її схарактеризувала С. Баранова, яка зацентувала на загальних тенденціях опрацювання цих категорійних величин [Баранова, 2009]. В. М. Кондратюк описала лексичні засоби вираження кількості, зосередивши увагу на її означеному й неозначеному виявах. У поле зору дослідниці потрапили дієслова, іменники, прикметники й прислівники в їхньому спеціалізованому вияві й за умови метафоризації [Кондратюк, 2011]. Багатовекторність притаманна працям, у яких лексеми вказаного різновиду схарактеризовано в межах функційно-семантичного поля [Бронікова, 2003; Домрачева, 2007] або узагальненої категорії логіко-граматичного [Самочорнова, 2007] чи функційно-семантичного [Вакалюк, 2019]

спрямування. Іноді номінації з відтінком кількості принагідно описують, аналізуючи такі поняття, як ад'єктивність [Клименко, 2008] та неозначеність [Kostusiak, Pryimachok, Zdikhovska, Shkamarda, Svitlikovska, Poliak, 2022]. Менші зацікавлення викликають студії, присвячені дослідженню квантитативності в когнітивному й комунікативно-прагматичному вимірі, а також в аспекті первинних і вторинних (транспонованих) засобів вираження, «зокрема й тих, що виявляють ознаки деструктивності, спрямовані на орозмовлення медійних текстів, вираження оцінності, емоційності, експресивності» [Kostusiak, Shulska, Lisova, Yaresko, Ivanova, Pochuieva, Afanasieva, 2023]. Зазначений спектр опрацювання порушеної проблеми свідчить про те, що науковці по-різному окреслюють статус узагальненого поняття квантитативності, у вираженні якого беруть участь об'єднані загальною семантикою кількості слова, зокрема іменники [Бронікова, 2003; Домрачева, 2007], дієслова [Вакалюк, 2019], числівники [Бронікова, 2003] тощо.

Актуальність теми. Схарактеризовані напрацювання засвідчують, що в сучасній лінгвістиці квантитативно марковані мовні одиниці знайшли віддзеркалення в багатьох наукових студіях й описані на матеріалі різних за стильовими й жанровими особливостями текстів. Видається важливим систематизувати різні концепції й скористатися найпродуктивнішими ідеями для дослідження слів з узагальненим кількісним значенням на основі творів одного письменника, що дасть змогу схарактеризувати їх не тільки з огляду на запропоновані лінгвістами критерії (одиничність / множинність, означеність / неозначеність, частиномовна належність слів та ін.), а й у контексті ієрархії та авторської репрезентації. Керуючись поданими пріоритетами, скористаємося корпусом фактичного матеріалу, дібраним із творів волинського письменника Й. Струцюка. Усе це й визначає *актуальність* порушеного питання.

Наукова новизна. У магістерській роботі вперше проаналізовано квантитативно марковані мовні одиниці, дібрані з прозових творів Й. Струцюка, схарактеризовано їх з огляду на означеність / неозначеність, значеннєві відтінки й частиномовну належність, зосереджено увагу на морфемах як засобах

вираження квантитативного змісту. Укладений корпус джерельної бази як регіонально маркований матеріал відіграє важливу роль в ознайомленні школярів із творчістю письменника рідного краю й водночас сприятиме набуттю необхідних компетентностей, формуванню вмінь використовувати набуті знання в практичній діяльності.

Мета й завдання дослідження. Мета магістерської роботи – окреслити центр і периферію мовних засобів вираження узагальненої семантики кількості, схарактеризувати їх у контексті одиничності / множинності, означеності / неозначеності, з'ясувати особливості функціонування в повістях та оповіданнях Й. Струцюка.

Завдання магістерської роботи:

1) описати теоретико-методологічні аспекти вивчення квантитативності в українському мовознавстві;

2) з'ясувати роль іменних частин мови та прислівників у вираженні кількісного значення, проаналізувати їх в аспекті спеціалізованості та вторинності, означеності й неозначеності та вужчих значенневих відтінків;

3) окреслити функційний потенціал дібраних із творів Й. Струцюка квантитативно маркованих дієслів, зацентувати на морфемах, що реалізують указаний зазначений відтінок;

4) у площині вираження узагальненого кількісного значення проаналізувати описові структури, зокрема й фразеологізми, які формують корпус фактичного матеріалу;

5) у контексті лінгводидактики схарактеризувати теоретичний і фактичний матеріал другого розділу магістерської роботи, запропонувати практичні завдання, що сприятимуть закріпленню знань здобувачів освіти.

Об'єкт дослідження – узагальнене значення квантитативності й засоби його вираження.

Предметом дослідження слугують розглянуті в контексті ієрархії, спеціалізації та вторинності різнорівневі мовні одиниці з кількісним значенням, дібрані з творів Й. Струцюка.

Методи дослідження. На реалізацію мети й завдань скеровані такі методи: *описовий*, використання якого дало змогу систематизувати наукові інтерпретації квантитативно маркованих одиниць, схарактеризувати їхні конкретніші змістові відтінки, диференціювати лексеми та їхні сполуки з первинним і вторинним значенням кількості; *комплексного аналізу*, що забезпечив дослідження засобів вираження квантитативності, які стосуються різних мовних рівнів (словотвірного, морфологічного, фразеологічного та ін.); *контекстуально-семантичного аналізу*, що вможливив вивчення слів і їхніх сполук із кількісним значенням у площині зв'язку з іншими одиницями; *аналізу чинних програм і підручників* з української мови для 6–7 класів задля з'ясування змісту й обсягу матеріалу, який за тематикою відповідає темі магістерської роботи; *розроблення системи вправ і завдань* із метою формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти.

Матеріал дослідження. Корпусом фактичного матеріалу послуговувала твори волинського письменника, члена Волинської обласної організації «Національна спілка письменників України», Заслуженого діяча мистецтв України, Почесного громадянина Луцька Й. Струцюка, зокрема збірка «Цвіт дикої шандри : повісті, оповідання» [Струцюк, 2008]. Картотека нараховує близько 2000 конструкцій із різними за частиномовною належністю засобами вираження узагальненого значення кількості.

Практичне значення одержаних результатів. Запропонований у роботі теоретичний матеріал можна використати в науковій діяльності здобувачів освіти, зокрема написанні статей, курсових і магістерських праць, а методичні рекомендації – у педагогічній діяльності, на уроках, тематика яких пов'язана з опанування числівників, числових форм іменних частин мови, збірних іменників, прислівників, дієслів. Подані в Додатках практичні завдання дадуть змогу перевірити рівень опанування школярами теоретичного матеріалу з морфології та їхнє вміння використати свої знання на практиці.

Апробація результатів та публікації. Найголовніші результати дослідження виголошено на секційному засіданні Фестивалю науки, що

відбувся у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки (м. Луцьк, 13–17 травня 2024 р.); на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної гуманітаристики: комунікативно-культурологічний аспект» (Закладі вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, 14 травня 2024 року), на II Всеукраїнській інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Українське мовознавство першої чверті XXI століття: традиції й тенденції» (Запорізький національний університет, 22–23 листопада 2024 р.). Окремі фрагменти магістерської роботи надруковано як одноосібні тези «Дієслова з узагальненим квантитативним значенням у прозових творах Й. Струцюка» [Рожко, 2024], «Організація освітнього процесу в контексті опанування квантитативно маркованих іменників» [Рожко, 2024а] і статті (у співавторстві) «Морфологічні засоби вираження квантитативної означеності / неозначеності в прозових творах Й. Струцюка» [Рожко, Костусяк, 2024].

РОЗДІЛ 1

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ
КВАНТИТАТИВНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ****1.1. Кореляція змісту й форми в категорійній системі української мови**

У сучасному мовознавстві пріоритетним є кількавекторне дослідження мовних одиниць і категорій. Серед важливих критеріїв чільне місце посідає кореляція змісту й форми. На переконання Н. М. Костусяк, «двобічна сутність слова, пов'язана зі співвідношенням у ньому семантичного та формально-граматичного змісту, впливає на повноту висвітлення його кваліфікаційних параметрів, вияву системності й взаємозв'язку різних мовних рівнів» [Костусяк, 2012, с. 8–9]. Далі дослідниця уточнює: «Опис мовної системи потрібно здійснювати в напрямі від значення до форми. Статус регулярної двобічної залежності визначений тим, що кожне мовне значення потребує формального вираження, а формальне варіювання має стосунок окремо до кожного конкретного випадку» [Костусяк, 2012, с. 19]. На важливості семантичного аспекту наголошує І. Домрачева, зазначаючи: «Проблема дослідження лінгвістичної семантики є однією з найважливіших у сучасному мовознавстві. Лад мови не існує як абстрактний, “зовсім граматичний каркас”. Він включає граматичні одиниці в єдності з їх типовими лексичними репрезентаціями» [Домрачева, 2007, с. 108]. Сповідування таких ідей стало підґрунтям для виділення функційно-семантичних полів та функційно-семантичних (семантичних) категорій. В обох випадках першорядну роль виконує семантика, у реалізації якої беруть участь маркери лексичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного та інших мовних рівнів. Кожен із них може бути спеціалізованим, тобто центральним, і вторинним, для якого ця функція набула у відповідних комунікативних умовах. На співвідношенні понять *функційно-семантичне поле* й *функційно-семантична категорія* зосередила увагу І. В. Вакалюк: «Різномірні засоби вираження одного і того ж значення формують єдину систему на основі спільності їх семантичних функцій.

Концепція функціонально-семантичного поля відображає єдність змісту і форми мовних одиниць, однак смисловою основою функціонально-семантичного поля виступає функціонально-семантична категорія, яка визначає його семантику та структуру» [Вакалюк, 2019, с. 14].

На нашу думку, домінування семантичного аспекту в корелятивній парі *зміст – форма* цілком обґрунтоване, тому керуватимемося цією концепцією, аналізуючи квантитативно марковані мовні одиниці. Важливість такої інтерпретації вбачаємо в тому, що різнорівневі формальні засоби виявляють свою специфіку не за умови ізольованого вивчення, а в з огляду на їхній функційний потенціал, здатність передавати певний зміст у конкретних комунікативних ситуаціях.

Отже, в українській лінгвістиці пріоритетним є вивчення категорійної системи з огляду на опозицію *зміст – форма*, у якій домінантними вважають змістові характеристики. Напрямок дослідження від значення до форми перспективний для системного опису квантитативно маркованих мовних одиниць.

1.2. Поняття про квантитативність, специфіка її внутрішньої організації

У науковій літературі квантитативність досліджують у різних аспектах. Зокрема, І. Є. Грачова проаналізувала її в площині мовної картини світу, наголосивши тому, що лінгвістичній квантитативності, побудованій на основі мисленнєвих процесів, притаманний універсальний характер і сукупність виражальних мовних засобів. Дослідниця вказала на неоднорідність і багатоаспектність цієї мовної категорії, яка охоплює два протиставлені відтінки – означену й неозначену кількість [Грачова, 2017]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» кількість потрактовано як «1. Число, величина, об'єм, маса. 2. Філософська категорія, що характеризує предмети та явища зовнішнього світу з погляду об'єму, числа, ступеня розвитку» [Великий, 2005, с. 540]. Подане тлумачення, зокрема і як філософської категорії,

виявляє стосунок до кількості, розглянутої в межах лінгвістики. Аналізуючи функційно-семантичну категорію дієслівної квантитативності, І. В. Вакалюк водночас звернула увагу на квантитативність загалом та засоби її вираження: «Граматичні одиниці із кількісною семантикою називаються квантитативами. Основною диференційною ознакою квантитативів є вказівка на кількість безпосередньо чи опосередковано. Тому загальномовна (поняттєва) категорія кількості має вияв і в лексиці, і в граматиці» [Вакалюк, 2019, с. 14]. Квантитативна лексика потрапила до сфери наукових зацікавлень О. М. Медвідь [Медвідь, 2000]. Зорієнтованість на комплекс маркерів, які мають узагальнене кількісне значення, дала змогу науковцям докладно проаналізувати кількість як функційно-семантичне поле. Обравши джерельною базою твори І. Я. Франка, неозначено-квантитативні одиниці в такому аспекті схарактеризувала Н. М. Попович [Попович, 2018]. Близьким за тематикою є дослідження О. Ю. Семененко, побудоване на матеріалі поетичного дискурсу [Семененко, 2011]. Українські казки як матеріал дослідження неконкретизованої квантитативності обрала С. В. Шабі [Шабі, 2011].

Спільність проаналізованих праць полягає в тому, що головний акцент у них припадає на семантику слів із квантитативним значенням. Такий підхід вважаємо пріоритетним і дотримуватимемося його в магістерській роботі. Доречно уточнити, що категорійна реалізація кількості пов'язана насамперед із вираженням одиничності та множинності. Якщо одиничність зазвичай має чітко окреслений кількісний зміст, то множинність потрібно розглядати у двох аспектах – означеної множинності й неозначеної множинності. Означену множинність зазвичай супроводжує числівниковий компонент, а неозначену репрезентують самостійно вжиті іменні частини мови в множині або супроводжувані неозначено-кількісними числовими назвами, пор.: *два столи і столи, багато столів; дві цікаві книги і цікаві книги, чимало цікавих книг.*

В. О. Горпинич у межах параграфа про числівник подав перелік різних за частиномовними параметрами мовних одиниць із квантитативним значенням.

Дослідник стверджує: «Поняття кількості інтерпретується в мові такими граматичними засобами:

- граматичною категорією числа (грамеми однини, двоїни, множини):
книга – книги, учень – учні;
- іменниками зі значенням міри: *купа* (зошитів), *гарба* (соломи), *мішок* (картоплі);
- порядковими відчислівниковими прикметниками: *п'ятий клас, перша кімната;*
- відчислівниковими дієсловами: *подвоїти, потроїти, переполовинити;*
- відчислівниковими прислівниками: *двічі, тричі, шістьеро;*
- займенниками: *кілька, стільки, скільки, декілька;*
- синтаксичними словосполученнями: *три цілих і одна п'ята, дві третіх, одна десята;*
- числівником: *два, три, чотири, шість, сім і т. д.»* [Горпинич, 2004, с. 119].

Високо оцінюючи укладену В. О. Горпиничем типологію, хочемо уточнити, що в шкільному курсі української мови не передбачено опанування двоїни, а слова на зразок *п'ятий, шостий* розглядають не в межах прикметників, а числівників, надаючи їм статусу порядкових. У шкільній традиції відрізняється й визначення частиномовної належності слова *кілька* та його спільнокореневих одиниць: їх уважають не займенниками, а неозначено-кількісними числівниками. Солідаризуючи з концепцією В. О. Горпинича, зазначимо, що в поданій класифікаційній сітці числівники перебувають на останньому місці. Подаючи дефініцію цього класу мовних одиниць, науковець цілком обґрунтовано пише: «числівник ... – самостійна змінювана частина мови, до якої належать слова, що мають категоріальне значення означеної кількості і абстрактного числа, виражене категоріями роду, числа, відмінка і власними суфіксами» [Горпинич, 2004, с. 121]. Оскільки головне категорійне значення числівника – указівка на кількість, то, на нашу думку, саме цей лексико-граматичний клас становить центр вираження квантитативності в українській

мові. Як відомо, у сфері числівників перебуває обмежена група слів, що, поєднуючись між собою, утворюють надзвичайно велику кількість числових назв. Слід уточнити, що вираження означеної одиничної кількості реалізує числівник *один (одна, одне)*, а означеної множинності – усі інші власне-кількісні, дробові та збірні числові назви. Неозначений вияв множинності репрезентує група неозначених числівників.

Кореляцію *означений / неозначений зміст* реалізують числові форми іменників. Грамемний вияв категорії числа віддзеркалюють граматичні значення однини та множини, які прийнято вважати формами того самого слова. Відповідно до цього число іменника – словозмінна категорія й, на думку І. Р. Вихованця, формально спрямована [Вихованець, 2000, с. 5]. Крім того, у мові засвідчені форми, що не утворюють числових корелятивних пар, оскільки мають стосунок лише до однини чи множини.

У контексті означеної й неозначеної кількості варто розглянути одиничні й співвідносні з ними речовинні іменники, а також іменники в однині на позначення конкретної істоти чи предмета й однокореневі збірні субстантиви, пор.: *картоплина і картопля; козак і козацтво; муха і мушва; дуб і дубняк*.

Похідні слова зі значенням одиничності й збірності виявляють стосунок не тільки до морфологічного рівня, а й до словотвірного, оскільки в реалізації відтінку кількості беруть участь дериваційні морфеми. Як відомо, одиничні іменники мають у структурі суфікси *-ин-* та *-инк-* (*насінина, горошинка*). Значною кількістю посткореневих морфем вирізняються збірні іменники, досить ємно схарактеризовані В. О. Горпиничем: «Значення неподільної множинності багатьох збірних іменників виражається суфіксами *-ств-о, -цтв-о* (*війнство, козацтво*), *-а (-я)* (*гілля, коріння*), *-н-я* (*офіцерня, комарня*), *-в-а* (*грошва, дітва*), *-от-а* (*парубота, біднота, піхота*), *-инн-я* (*гарбузиння, бурячиння*), *-ин-я* (*яровина, садовина*), *-няк, -ник* (*лозняк, сливник*), *-еч-а* (*малеча*), *-изн-а* (*білизна, жовтизна*), *-ар-а, -ор-а* (*мошкара, дітвора*), *-ур-а* (*апаратура, докторантура*), *-ат* (*єпископат, секретаріат*), *-атик-а* (*проблематика, автоматика*), *-іан-а* (*шевченкіана*), *-і-я* (*топонімія, гідронімія*)» [Горпинич,

2004, с. 46]. На виділені науковцем морфемі вказують і в інших працях, проте в словах на зразок *гілля, коріння -а (-я)* традиційно вважають не суфіксами, а закінченням. Наявність у структурі вказаних слів дериваційних морфем дає змогу стверджувати, що категорії збірності та одиничності, які мають узагальнений квантитативний зміст, перебувають на межі між морфологією та словотвором. Традиційно ці одиниці розглядають у сфері морфології, оскільки вони належать до окремого лексико-граматичного класу слів – іменників.

У контексті неозначеної множинності доречно проаналізувати іменники на зразок *ліга, спілка* та субстантивовані слова *збірна*, що вказують на сукупність. Сему квантитативності вони містять у своєму лексичному значенні, наприклад: *інвентар* – «сукупність господарських або інших предметів, що входять до складу майна якого-небудь господарства, підприємства або установи» [Великий, 2005, с. 494]; *згряя* – «1. Група птахів, тварин, риб і т. ін., які тримаються разом. // *перен., чого*. Скупчення, маса, багато чого-небудь (про предмети, думки, звуки і т. ін.). 2. *кого і без додатка, перен.* Юрба людей, об'єднаних спільною дією, спільним заняттям. 3. *перен., зневажл.* Група людей, які займаються ганебною діяльністю; банда» [Великий, 2005, с. 452]. Для значної частини таких лексем характерне функціонування як в однині, так і в множині, а також поєднання з власне-кількісними числівниками, наприклад: *згряя* – *згряї, дві згряї*. Деякі зі слів цієї групи можуть мати означену кількість. Зокрема, такий зміст притаманний лексемі *алфавіт* (у кожній мові відома кількість літер, що входять до алфавіту). І. Домрачева іменники аналізованого різновиду кваліфікує як «власне сукупні іменники» і зазначає, що вони входять до одного з мікрополів функційно-семантичного поля сукупності, перебуваючи в ядерній площині цього поля [Домрачева, 2007, с. 109]. На думку дослідниці, збірні (*козацтво, комахня*) і так звані власне сукупні субстантиви (*полк, букет, група*) формують перехідну зону між одиничністю та множинністю. Такі мовні одиниці близькі за значенням до форм множини, оскільки мають у своїй семантиці сему множинності [Домрачева, 2007, с. 110].

Стосунок до квантитативності виявляють форми вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників і прислівників, у яких власне-ознака чи вторинна ознака представлені більшою / найбільшою чи меншою / найменшою мірою порівно із зіставляваним об'єктом. У сучасній лінгвістиці ступеньовані форми слів, їхню частиномовну належність, синтаксичну спеціалізацію докладно описала Н. М. Костусяк у монографії «Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників» [Костусяк, 2002].

Неозначений зміст притаманний дієсловам на зразок *понаносили, понаходилося, збіглося* та ін., які О. Г. Межов окреслив семантикою «надмірного кількісного збільшення осіб, тварин, предметів, явищ довкілля, що досягається, крім семантики дієслова, родовим партитивного суб'єкта і експресивністю конструкцій» [Межов, 2012, с. 106]. Крім зазначених, у концепції науковця статус дієслівних динамічно-квантитативних (кількісно-змінних) предикатів отримали одиниці зі значенням «кількісного наростання або спадання: *більшати, меншати, збільшуватися, зменшуватися, наростати, спадати*» [Межов, 2012, с. 106].

У стосунку до квантитативності доречно розглянути складні слова, одна з твірних основ яких – числівник. Такі мовні одиниці виявляють стосунок до означеності / неозначеності, пор.: *дводенний і кількаденний; семирічний і багаторічний*. Проте не завжди вдається сформувані означено-неозначені корелятивні пари. Зокрема, тільки кількісно-неозначений зміст реалізують лексеми на зразок *маловивчений, малодосліджений*.

Отже, квантитативність – узагальнене поняття, що може мати одиничний і множинний, означений і неозначений вияви, зреалізовані одиницями різних мовних рівнів.

Висновки до розділу 1

Описуючи категорійну систему української мови, науковці беруть до уваги різні критерії, серед яких чільне місце належить опозиції *зміст – форма*. Зорієнтованість на змістові характеристики лежить в основі вивчення не тільки

категорій, різних узагальнених понять, а й мовних одиниць. Домінантність семантики представлено в працях, присвячених дослідженню функційно-семантичних полів та функційно-семантичних (семантичних, поняттєвих) категорій, формальна реалізація яких пов'язана з виражальними засобами лексичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного та інших мовних рівнів.

Зорієнтованість на змістові параметри перспективна для комплексного дослідження одиниць з узагальненим значенням кількості. У сучасній лінгвістичній парадигмі квантитативність розглядають у площині мовної картини світу, у контексті мисленнєвих процесів, функційно-семантичних категорій і полів, в аспекті означеності / неозначеності, а також з огляду на сукупність лексичних і граматичних засобів вираження. Не менш актуальним є опис узагальненого значення кількості з огляду на одиничність / множинність, зокрема означену / неозначену множинність. Усі вказані семантичні відтінки мають спеціалізовані та вторинні засоби, серед яких центр мововираження формують числівники. Кореляцію *означений / неозначений зміст* реалізують числові форми іменних частин мови, ступеньовані форми прикметників і прислівників, похідні дієслова, а також складні слова з числівниковим компонентом.

РОЗДІЛ 2

МОРФОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КВАНТИТАТИВНОЇ ОЗНАКИ В ПРОЗОВИХ ТВОРАХ Й. СТРУЦЮКА

У сучасній лінгвоукраїністиці актуальними є дослідження, присвячені описові категорійних величин, формальний вияв яких стосується різних рівнів мови. Такий аспект перспективний й актуальний, оскільки дає змогу з'ясувати специфіку виражальних засобів, об'єднаних відповідною загальною семантикою, проаналізувати їх з огляду на центр і периферію, перехідні явища та ін. Зазначені принципи доречно застосувати до вивчення квантитативно маркованих одиниць, що аналізують у різних мовних площинах і з огляду на різні кваліфікаційні параметри.

2.1. Роль числівників у маркуванні кількісних ознак

Номінації, що виявляють узагальнений квантитативний зміст, здатні виражати кількість як чітко виражений показник і як неокреслене в цьому плані поняття. У першому випадку йдеться про означено-кількісні й співвідносні з ними порядкові числівники, наприклад: «*Одразу треба сказати, їхали **три** доби*» (Струцюк, 2008, с. 4); «*Проїхали вже **дванадцять** кілометрів*» (Струцюк, 2008, с. 4); «*У Трохима Грицяя **сім** синів*» (Струцюк, 2008, с. 6); «*– Так то так, Грицуню, але ж вас **сімох** було...*» (Струцюк, 2008, с. 51); «*Їх було **трое**: вона, син і донька*» (Струцюк, 2008, с. 4); «*Їх було **четверо**: крім двох братів, ще зв'язкова Олеся, стрілець Нечай і роївий Богдан*» (Струцюк, 2008, с. 58); «*Син та усього-на-всього рік і два місяці, а дочкою ще тільки ходила на **другому** місяці*» (Струцюк, 2008, с. 4); «*Потім до травня **сорок п'ятого** ще приходили поодинокі похоронки...*» (Струцюк, 2008, с. 7). Подані приклади засвідчують, що означено-квантитативні характеристики стосуються кількості осіб чи предметів, вікових ознак, часових і просторових вимірів та ін. На конкретизацію й увиразнення вказаного узагальненого змісту можуть бути спрямовані ще й

службові одиниці: *«Ще б пак: тридцять років відтоді минуло. Рівно тридцять»* (Струцюк, 2008, с. 4).

Відтінок неозначеності репрезентують різні маркери морфологічного рівня, серед яких центр формують неозначені числівники, а також означені числові назви, що, потрапивши в певні комунікативні умови, набули супровідних, скерованих на вияв неозначеної кількості показників: *«Поza тим, що ти віддав державі все: і м'ясо, і яйця, і молоко, і навіть останню шкуру, – повинен був добровільно-примусово позичити їй **кілька сотень рублів**»* (Струцюк, 2008, с. 10); *«Лишень угорі **кілька пучечків листя**»* (Струцюк, 2008, с. 19); *«З фронту вернулися тільки і ще **декілька калік**»* (Струцюк, 2008, с. 8); *«Вже **кільканадцять покосів поклав**»* (Струцюк, 2008, с. 12); *«Льовкін захав у ранець **кільканадцять пляшок вина**»* (Струцюк, 2008, с. 14); *«У Катьки чотирнадцять гектарів землі й **до трьох гектарів сінокосу**»* (Струцюк, 2008, с. 11); *«З **кінця вісімдесятих** з обкому партії Олександр Іванович пішов на заслужений відпочинок і отримав, звісно, “персоналку”»* (Струцюк, 2008, с. 120); *«Тут до них уже **понад сорок загинуло**»* (Струцюк, 2008, с. 7). Указівку на неозначеність виявляють числівник *пів* та його значеннєвий еквівалент *половина*, якщо вони функціують без означено-кількісного конкретизатора й часто зі словами *близько*, *понад*, *більше*, а також іменники з відтінком обсягу, об'єму, маси чогось: *«Оксана занурилася по пояс у квіти і небавом спроквола назбирала **пів оберемка**»* (Струцюк, 2008, с. 35); *«Десь за Люблином ешелон із новобранцями потрапив під німецькі бомби й **більше половини рачинців загинула**»* (Струцюк, 2008, с. 7); *«Грицуньо кинув у траву **в'язанку лепехи** й незграбно обняв»* (Струцюк, 2008, с. 37).

Отже, у творах Й. Струцюка узагальнений квантитативний зміст реалізують числівники, серед яких представлені мовні одиниці зі значенням означеної та неозначеної кількості. До першої групи належать означено-кількісні й порядкові числівники, другу маркують неозначено-кількісні числівники. Чітко неокреслений квантитативний відтінок зрідка мають вторинні засоби – іменники.

2.2. Займенники й іменники як формальні репрезентанти неозначеної квантитативної ознаки

Узагальнений квантитативний зміст, що супроводжує основну категорійну ознаку, притаманний кількісно обмеженій групі вказівних і питально-відносних займенників. Зокрема, таку роль виконує вказівний займенник *стільки*. У досліджуваних текстах він функціює зі значеннево співвідсною описовою конструкцією-метафорою, наприклад: «Тому дівчина почала збирати квіти. В цю пору, як ніколи, їх тут було **стільки, що аж обрій розсунули**» (Струцюк, 2008, с. 35). У межах кількісно маркованих одиниць перебуває питальний займенник *скільки*: «**Скільки** їй (бабі Онішці. – Авт.) тоді було? Сім чи вісім років» (Струцюк, 2008, с. 15) – у структурі-відповіді хоч і вжито означено-кількісні числівники, проте сурядний розділовий сполучник *чи* вносить відтінок неозначеності. У корпусі фактичного матеріалу представлений відносний займенник *скільки*, що має значення неозначено великої кількості, наприклад: «А тих лихих очей у війні ой **скільки!**» (Струцюк, 2008, с. 19). Принагідно додамо, що М. Я. Плющ такі слова зараховує до групи узагальнено-кількісних (числівникових) [Плющ, 2010, с. 227].

Зорієнтованість на граматичний вияв кількісної ознаки дає змогу зацентувати увагу на займенниках, які формують корелятивні числові пари. Ідеться про групу особових слів, а також усіх, співвідносних із прикметниками. М. Я. Плющ розглядає особові форми в межах узагальнено-предметних займенників й аналізує їх у контексті квантитативності, виділяючи такі кваліфікаційні ознаки, як одинина – множина та узагальнена збірність [Плющ, 2010, с. 229–230]. Дослідниця переконує, що «особові займенники включають до свого змісту значення числа, яке в них набуває функції квантитативної актуалізації особи» [Плющ, 2010, с. 231]. За спостереженнями М. Я. Плющ, пари *я – ми*, *ти – ви* – це «суплетивні форми однини і множини, але категорія числа в них не має словозмінного статусу подібно до іменників. У числовій парадигмі поєднуються два ряди форм різних слів з властивою їм специфічною семантикою» [Плющ, 2010, с. 231]. Погоджуємося з таким міркуванням, адже

займенник *ми* «не позначає звичайної сукупності мовців..., а вказує на множину різних осіб, до складу якої входить і мовець. ... Займенники *він, вона, воно, вони*, виконуючи анафоричну функцію, набувають морфологічних форм і граматичних значень роду та числа іменника, субститутом якого виступають. Займенникам *він, вона, воно* властива категорія числа, формами числа протиставляються значення одиничності/неодиничності в комунікативній ситуації» [Плющ, 2010, с. 231–232]. Керуючись концепцією дослідниці, проаналізуємо реченнєві конструкції з особовими займенниками. Наприклад, у структурі «*А я тобі, Кузьмо, кажу, що нема чого одним возом у дорогу пертися*» (Струцюк, 2008, с. 89) виділене слово позначає одну особу – мовця. У реченні «– *Подумай, сину, над тим, що ми тобі говорили*» (Струцюк, 2008, с. 142) займенник *ми* відповідно до контексту вказує на двох осіб – матір і батька. В інших контекстах він використаний з указівкою на більшу кількість людей, наприклад: «*Нарешті ми тебе, вовкулако, впіймали*» (Струцюк, 2008, с. 65). Отже, чітку вказівку на означену одиничність реалізує займенник першої особи однини, натомість форма другої особи множини має семантику неозначеної кількості, що увиразнює її здатність функціювати на позначення двох і більше осіб. За числовими параметрами до займенника *я* тяжіє *ти*, що репрезентує одного співрозмовника: «– *Батьку, ти ж сам говорив, що людям треба допомагати*» (Струцюк, 2008, с. 21). Подвійний вияв квантитативної ознаки притаманний займенникові *ви*. Як маркер пошанності він також може вказувати на одного співрозмовника, значно частіше – на двох і більше осіб, пор.: «*Ви про що, кумо?*» (с. 20); «*А ви даремно так, молодий чоловіче*» (Струцюк, 2008, с. 148) і «– *А ви хочете, – устряв бригадир неіснуючої бригади, – аби сім робило на одного?*» (Струцюк, 2008, с. 52). Значно чіткіше протиставлення одиничності й множинності реалізують займенники третьої особи, які формують числову пару *він, вона, воно – вони*: «*Те, що побачила, вона, Онишка, опісля, – ніколи не забуде й докорятиме собі до скону...*» (Струцюк, 2008, с. 16); «*Трохимові Грицаю було ніякого за Івана і він не доточувався до розмови*» (Струцюк, 2008, с. 53); «*Вони були ровесниками, ходили до одного класу*» (Струцюк, 2008, с. 11); «*Щось вони*

там придумують» (Струцюк, 2008, с. 53); «Як **вони** там помістилися, де спали – ніхто, крім них самих, не бачив» (Струцюк, 2008, с. 85).

Словозмінний характер числа притаманний займенникам, що за граматичними характеристиками корелюють із прикметниками. Серед них присвійні (мій, моя, моє – мої; твій, твоя, твоє – твої; наш, наша, наше – наші; ваш, ваша, ваше – ваші; свій, своя, своє – свої; їхній, їхня, їхнє – їхні), вказівні (цей, ця, це – ці; той, та, те – ті; такий, така, таке – такі), означальні (сам (самий), сама, саме – самі; весь, вся, все – всі; всякий, всяка, всяке – всякі; кожний (кожен), кожна, кожне – кожні; інший, інша, інше – інші), питально-відносні (який, яка, яке – які; котрий, котра, котре – котрі; чий, чия, чие – чий), неозначені (який-небудь, яка-небудь, яке-небудь – які-небудь; будь-який, будь-яка, будь-яке – будь-які; казна-який, казна-яка, казна-яке – казна-які; абиякий, абияка, абияке – абиякі; чий-небудь, чия-небудь, чие-небудь – чий-небудь; чийсь, чиясь, чиесь – чийсь та ін.), заперечні (ніякий, ніяка, ніяке – ніякі; нікотрий, нікотра, нікотре – нікотрі; нічий, нічия, нічье – нічий). Указівка на однину чи множину в них пов'язана з вираженням кількісної ознаки в опорному слові, якому ці займенники підпорядковані, пор.: «– В **цю** землю встромиш дишля – через тиждень дуб виросте...» (Струцюк, 2008, с. 83); «Здавалося, у **цьому** степу, крім бур'яну, нічого нема» (Струцюк, 2008, с. 87) і «Знає-то вона тут багатьох, до школи **цими** стежками ходили...» (Струцюк, 2008, с. 4); «Треба **той** бур'ян виполоти, а город виорати...» (Струцюк, 2008, с. 84) і «**Ті** вагонні дошки, що постягував на повітря, пішли односельцям на вікна, двері» (Струцюк, 2008, с. 87); «Навіть і не здогадувалися, що церкви по **всій** козацькій Україні ще в 30-х роках порозвалювали» (Струцюк, 2008, с. 85) і «Як зайшов до конюшні, **усі** коні – їх зараз залишилось тільки дев'ять – на нього очі повилуплювали» (Струцюк, 2008, с. 88); «А в суботу діти, на чолі зі **своїм** дідусем дружно вийшли на суботник...» (Струцюк, 2008, с. 85) і «Дбайливі бабусі ховали **своїх** онуків од лихого ока...» (Струцюк, 2008, с. 19); «**Своїх** стіжків сіна з-за Бугу не пересунеш» (Струцюк, 2008, с. 84). Деякі із займенників такого зразка, потрапляючи в певні контекстуальні умови, можуть зазнавати субстантивації,

що стає передумовою набуття категорією числа самостійного й незалежного статусу: «**Кожен** знає свою землю» (Струцюк, 2008, с. 83).

Крізь призму квантитативності потребують дослідження й іменники. Кількісно-означений зміст реалізує більшість субстантивів, ужитих в однині, крім тих випадків, коли іменник у цій формі має значення узагальненої множини, пор.: «*А біля **груші** – **сосна**, саме та, Яринчина*» (Струцюк, 2008, с. 5); «*Тут стояла наша **хата***» (Струцюк, 2008, с. 5) і «*...треба деякі діри зашнурувати, щоб **риба** через них не проскакувала*» (Струцюк, 2008, с. 25); «***Людина** теж пливе зі сходу до заходу, з дитинства до старости*» (Струцюк, 2008, с. 46). Відтінок неозначеної квантитативності виявляють іменники в множині, а також деривати, утворені морфолого-синтаксичним способом від неозначено маркованих одиниць, наприклад: «***Дівчата**, ховайтеся!*» (Струцюк, 2008, с. 48); «*Воду з криниці дали **коням** і **коровам**, бо скотина далі терпіти не могла*» (Струцюк, 2008, с. 96); «***Хмари** наближались швидко...*» (Струцюк, 2008, с. 15); «*Знає-то вона тут **багатьох**, до школи сюди ходила...*» (Струцюк, 2008, с. 4). Від них потрібно відрізнити субстантиви на зразок *руки, ноги, очі*, ужиті в контекстах про одну людину, пор.: «*Клава мила **руки** водою з-під крана*» (Струцюк, 2008, с. 152) і «*А тих лихих **очей** у війну ой скільки!*» (Струцюк, 2008, с. 19).

Чітко не представлений кількісний показник характерний для поданих в однині збірних та речовинних іменників і тих, які позначають сукупність, наприклад: «***Жіноцтво**, заломивши руки, залементувало, заголосило, заревло, зарюмсало, захлипало*» (Струцюк, 2008, с. 7) – принагідно прокоментуємо нанизування дієслівних предикатів, структурно ускладнених префіксом *за-* з відтінком темпоральності, що надають оповіді динаміки й водночас яскраво репрезентують стан людей; «***Гіляччя** сосни не захищало, а лишень, як решето, проціджувало воду за комірці полотняних сорочок*» (Струцюк, 2008, с. 15); «*Антін і **жито** Катці викосив, у полукіпки склав, а потім і до стодоли звів*» (Струцюк, 2008, с. 16); «*Не можемо допустити, коб село **чередою** і **дурманом** заросло*» (Струцюк, 2008, с. 8); «*...**взвод** капітана Куренкова в іншому місці*

непомітно переправиться через річку на ворожий берег...» (Струцюк, 2008, с. 9).
 Чітку вказівку на частковість чогось містить іменник у родовому відмінку зі значенням об'єкта: «...*Оксана з комори принесла квашеної капусти...*» (Струцюк, 2008, с. 38).

Приховане кількісне значення притаманне мовним одиницям, які позначають чітко не окреслений вік осіб. Наприклад, така функція характерна для субстантивованого прикметника *стара* в реченні «**Стара** думала так само довго» (Струцюк, 2008, с. 4). До виражальних засобів із кількісно-неозначеним змістом належать прийменниково-відмінкові форми на зразок *у класі, у школі, у світі*, що експлікують об'єкт порівняння, підпорядкований суперлативним прикметникам. Їх варто розглядати як згорнені форми сполук *серед усіх дітей класу, з-поміж усіх учнів школи, серед усіх людей світу* (див.: [Костусяк, 2002, с. 123]): «*То була найгарніша дівчина не тільки в класі, а й у всій Залісцівській школі*» (Струцюк, 2008, с. 5).

У корпусі фактичного матеріалу функціують іменники на позначення посуду, який слугує мірою ємності рідини: «*Мати виставила на стіл миску з печеною картоплею і гладушку кислого молока*» (Струцюк, 2008, с. 141). Принагідно додамо, що в поданому реченні стосунок до вираження кількісної ознаки виявляє вжитий в однині субстантив *картопля*.

Отже, у вираженні неозначеної кількості беруть участь займенники *стільки й скільки*, а також усі особові й співвідносні з прикметниками мовні одиниці. Значно більшу групу формують іменники, засоби вираження квантитативного змісту яких водночас є маркерами категорії числа. Субстантиви в однині переважно мають означено-кількісний відтінок, крім випадків уживання слів з узагальненим змістом збірності, речовинності та ін., що репрезентують неозначену кількість. Таке саме значення притаманне іменникам у формі множини.

2.3. Квантитативно марковані прикметники та прислівники в прозових творах Й. Струцюка

Реалізація кількісних характеристик у прикметниках, як і в інших змінних класах слів, пов'язана з категорією числа. Стосунок до означеності мають форми в однині, до неозначеності – у множині, пор.: «*Був орієнтир – стара груша*» (Струцюк, 2008, с. 5) і «*А сани тим часом розвернулися за їхньою, Катрусевою, клунею і з них на сніг позіскакували в білих кожухах і шапках-вушанках*» (Струцюк, 2008, с. 75).

Статус квантитативно-ад'єктивних маркерів притаманний прикметникам, у яких указаний узагальнений зміст зреалізований лексичним значенням слів. В опрацьованих текстах такий відтінок притаманний складним словам, що виявляють семантику кількісної означеності й неозначеності, атрибутивно оформленим одиницям на зразок *легкий, важкий, малий, великий, короткий, високий, низький, широкий*, наприклад: «*Перекриття має бути зрубним, дах – двосхилим, покритий драницею*» (Струцюк, 2008, с. 19); «*Хтось невидимий піддав їй важкого хреста на спину, й ось уже третій рік несе його сама і не просить допомоги*» (Струцюк, 2008, с. 16); «*Треба сказати, що то була досить коротка гуторка. Коротка, але промовиста*» (Струцюк, 2008, с. 20); «*А степ – широкий...*» (Струцюк, 2008, с. 96); «*Його колеги після того, як завод ліг на дно, вдалися у бізнес: хто відкрив невеличкий кіоск і торгує запчастинами...*» (Струцюк, 2008, с. 154). У моделюванні кількісного значення прикметників почасти беруть участь словотворчі афікси: «*...а в Анатолія Дудки у голові підшипників не вистачило на те, і він спочатку почав заглядати у чарку, навіть утратив жінку-красуню, котра вимушена була виїхати на заробітки ... в Італію і там небавом вискочити заміж за якогось підтоптаного, але грошовитого сеньйора...*» (Струцюк, 2008, с. 155). У поданому реченні вторинним засобом маркування кількісно-вікових ознак слугує ад'єктив *підтоптаний*, що надає оповіді зниженої тональності. Іноді, потрапляючи в спеціалізовану для іменників позицію, такі слова зазнають субстантивації, пор.: «*Довгохвоста і зараз на березі*

скрегоче, а Грицуньо теше» (Струцюк, 2008, с. 20) і *Довгохвоста* сорока і зараз на березі скрегоче, а Грицуньо теше.

Квантитативно-неозначений відтінок мають ступеньовані прикметники, які перебувають у приіменниковій позиції або формують складений іменний присудок, наприклад: «Не витримала й запитала у *старшої* жінки, що порівнялася з авто...» (Струцюк, 2008, с. 4); «І хай над тією землею небо буде *нижче*, зате вони на ній стануть уже *вищими*, бо не будуть принижені колгоспним рабством...» (Струцюк, 2008, с. 97); «Така відповідь не дуже сподобалася *найстаршому* братові...» (Струцюк, 2008, с. 10). Іноді в досліджуваних текстах трапляються атрибутивні суперлативні одиниці із суфіксами суб'єктивної оцінки: «Особливо на високій ноті прославляв хмеля вже добре захмелілий *наймолодшенький* Іван» (Струцюк, 2008, с. 7). У деяких конструкціях ступеньовані форми здатні набувати кількісної означеності, якщо поряд функціують об'єктні синтаксеми – конкретизатори квантитативного значення: «...*Яринка старша на рік і вища на голову*» (Струцюк, 2008, с. 15).

На репрезентації кількісної неозначеності спеціалізовані прислівники, які маркують чітко не окреслені темпоральні й просторові характеристики, вторинні ознаки, переважно представлені лексемами зі значенням міри й ступеня, якісно-означальною, рідше порівняльно-уподібнювальною семантикою. У цій сфері засвідчені й діалектні слова. Наприклад: «*Довго* дивилася на неї шкорба, ніби не розчула запитання» (Струцюк, 2008, с. 4); «– Тобі дуже пасує посмішка. Чому так *рідко* посміхаєшся?» (Струцюк, 2008, с. 36); «На цьому вигоні бабу Онишку *завжди* перестривали спогади» (Струцюк, 2008, с. 15); «І все ж *небавом* нова влада почала пильно приглядатися до всіх разом і кожного зокрема» (Струцюк, 2008, с. 10); «...блискавки *то тут, то там* розпанахували небо...» (Струцюк, 2008, с. 15); «*Раптово* вперіщив дощ і посунув *стіною* по вигону аж ген-ген на ліс...» (Струцюк, 2008, с. 15). Серед виділених прислівників прихований квантитативний зміст має лексема *стіною*, що вказує на високий вияв вторинної ознаки. Таку роль виконує не зафіксований в українських лексикографічних працях прислівник *дробом*, який слугує засобом вираження повторюваності,

частоти виконання певної дії, наприклад: «*Як він (Віліс. – Авт.) узяв його (акордеон. – Авт.) в руки та як пустив **дробом** пальці по клавішах – то тобі не скрипка*» (Струцюк, 2008, с. 14). Роль квантитавно маркованих одиниць виконують також ступеньовані прислівники, наприклад: «*Краще поїздом, значно **дешевше***» (Струцюк, 2008, с. 4); «*Зонька раділа **наибільше...***» (Струцюк, 2008, с. 109).

Отже, у корпусі фактичного матеріалу відтінок кількості виражають числові форми атрибутивних одиниць, складні прикметники з першою числівниковою частиною. Неозначено-квантитативний зміст притаманний прикметникам, що вказують на вагу, час, площу та ін. У моделюванні вказаної семантики також беруть участь ознакові слова вищого й найвищого ступенів порівняння, іноді структурно ускладнені суфіксами суб'єктивної оцінки. Прислівникова реалізація квантитативності пов'язана з прислівниками часу, місця, міри вияву ознаки, порівняно-уподібнювальними, ступеньованими лексемами.

2.4. Дієслова з узагальненим кількісним значенням у прозових творах Й. Струцюка

У системі засобів маркування узагальненого квантитативного змісту чільне місце посідають дієслівні форми. У сучасній лінгвоукраїністиці зазначена група слів неодноразово слугувала об'єктом наукового пошуку, що доводить значна кількість напрацювань. Зокрема, І. В. Вакалюк, побудувавши своє дослідження на темпоральних характеристиках маркерів динамічної ознаки, виділила графемночленовану функційно-семантичну категорію дієслівної квантитативності [Вакалюк, 2019]. С. О. Соколова скерувала увагу на категорію дієслівних родів дії, що стало передумовою виокремлення власне-кількісних [Граматики, 2017, с. 425–427] і фазово-кількісних [Граматики, 2017, с. 432–440] родів дії, представлених лексемами зі значенням високої та зниженої інтенсивності. Близькі міркування висловила Л. В. Лахно, яка в контексті актантної функційності схарактеризувала дієслова власне-кількісних родів дії,

розмежовані за ознаками її інтенсивності і тривалості [Ляшно, 2019]. З акцентом на кількісний відтінок квантитативні предикати, зокрема й дієслівні, проаналізував О. Г. Межов [Межов, 2012, с. 100–106]. Почасті мовні одиниці зі значенням динамічної кількісної ознаки описують фрагментарно поряд з іншими маркерами вказаного категорійного значення [Kostusiak, Shulska, Lisova, Yaresko, Ivanova, Pochuieva, Afanasieva, 2023, с. 150]. Скористаємося запропонованими науковцями концепціями, з'ясовуючи специфіку дотичних до моделювання узагальненого квантитативного змісту дієслів, представлених у прозових творах Й. Струцюка.

В укладеному корпусі фактичного матеріалу всі дієслова із супровідною кількісною семантикою перебувають у предикативній позиції й мають доконаний або недоконаний вид. Аналізуючи фазово-кількісні роди дії, С. О. Соколова стверджує, що їм притаманний доконаний вид і фазовість, яка «поєднується в них інтенсивністю – високою або зниженою» [Граматики, 2017, с. 432]. У межах цієї групи дослідниця розглядає сатуративний (досягальний) рід дієслівної дії, завершеної внаслідок вичерпності [Граматики, 2017, с. 435]. В опрацьованих текстах такі мовні одиниці функціують зі значенням високої інтенсивності й містять у своїй структурі відповідні кількісні модифікатори – префікси *на-*, *за-* й постфікс *-ся*, наприклад: «*Пішли чутки, що Максиму Грицаєві лісові хлопці запропонували піти з ними – навідріз відмовився: “Навоювався. Досить з мене”*» (Струцюк, 2008, с. 23); «*Чирик **наковтався** якихось солодких таблеток...*» (Струцюк, 2008, с. 14); «*Довго дивився на той ритмічний маховик, сконструйований природою і людським досвідом, дивився й не міг **надивитися***» (Струцюк, 2008, с. 16). До них тяжіють доконані дистрибутивні форми, що вказують на кратність й охоплення значної кількості об'єктів. У структурі таких лексем засвідчена префіксальна морфема *пере-*: «*...до лісу тебе не пуцу! Забудь! Не хочу, коб синів моїх, як мух **передушили***» (Струцюк, 2008, с. 25). Аналізований словотвірний модифікатор надає відтінку тривалості станової ознаки: «*Потому вона **пережила** ще десятки смертей націй землі, зустрічала зі сльозами й без сліз уже своїх близьких сімох*» (Струцюк, 2008, с. 16).

Завершення й вичерпність відносно тривалої дії експлікують дієслова, що містять у своїй структурі префікси *ви-*, *з-*: «*Антін і жито Катці **викосив**, у полукіпки склав, а потім і до стодоли **звіз***» (Струцюк, 2008, с. 16). У реалізації семантики стану з відтінком його повного набуття функціують ознакові слова з подвійним префіксом *пороз-*, суфіксом *-ува-* і постфіксом *-ся*: «*Сьогодні вибір є, то й хлопці **порознаскуджувалися***» (Струцюк, 2008, с. 25). Моделювання локативної динамічності, до реалізації якої причетні кілька осіб, пов'язане з дієсловами, ускладненими словотвірними афіксами *роз-* і *-ся*: «*Як тільки розпочалися польові роботи, Грицюки **розійшлися** по чужих хатах*» (Струцюк, 2008, с. 17); «*Хлопці охоче **розбрелися** по селу: хто до Килини, хто до Марини, хто до кривої Ганни, а Лукаш приглянувся до Надійки Хмари*» (Струцюк, 2008, с. 17).

У проаналізованих текстах натрапляємо на вербально оформлені одиниці з указівкою на початок дії чи процесу й водночас їхню інтенсивність. Зокрема, таку функцію виконує розмовне слово *вперіщити* в реченні «*Раптовно **вперіщив** дощ і посунув стіною по вигону аж ген-ген на ліс...*» (Струцюк, 2008, с. 15).

Контамінацію фазовості, раптовості, однократності й водночас квантитативно маркованої інтенсивності реалізують дієслова доконаного виду, структурно ускладнені суфіксом *-ону-*, що, як відомо, має здатність приєднуватися до основ з односкладовим коренем на приголосний [Словотвір, 1979, с. 202]: «*Саме в той час блискавка **різонула** над головою і раптовим ударом розвергся грім – сосна спалахнула на якусь мить, але відразу злива й темрява накрили їх*» (Струцюк, 2008, с. 15).

У контексті темпоральної квантитативності варто розглянути недоконані дієслівні форми теперішнього часу як маркери невластивого-теперішнього, зокрема розширеного теперішнього часу. Такі лексеми вказують на тривалість дій, процесів і станів, «що збігаються з моментом мовлення і водночас уходять в обмежені відрізки часу до і після цього моменту» [Грамматика, 2017, с. 378], наприклад: «*...але дівчата до Івана, як оси до меду, а він ними **перебирає***» (Струцюк, 2008, с. 15). У творах Й. Струцюка роль формального репрезентанта

тривалої дії виконують дієслова минулого часу, наприклад: «*А як вернувся (дякувати Богу) з фронту, то й дівчатам **грав***» (Струцюк, 2008, с. 14).

Своєрідним засобом експлікації кількісно маркованих дій, процесів чи станів, зокрема їхньої повторюваності й багатократності слугують форми минулого часу недоконаного виду, супроводжувані іншими мовними одиницями, скерованими на увиразнення вказаного змісту, а також повторення тих самих дієслів, наприклад: «*Трохим сидів на передку воза, батогом **раз по раз періщив** коня по спині...*» (Струцюк, 2008, с. 24); «*Я б сама ціпом ще **била й била***» (Струцюк, 2008, с. 17); «*Злива **піжила й піжила**...*» (Струцюк, 2008, с. 15).

Отже, ужиті в художніх творах Й. Струцюка дієслова зазвичай реалізують квантитативне значення в поєднанні з іншими супровідними семантичними відтінками, зокрема фазовістю, інтенсивністю, багатократністю та ін., у вираженні чого часто беруть участь афіксальні морфеми. Зрідка такий потенціал виявляють дієслова невластиво-теперішнього чи значеннєво наближеного до нього минулого часу. З огляду на незначну частоту вживання периферію становить дублювання тих самих слів.

2.5. Роль описових структур у вираженні квантитативності

У корпусі фактичного матеріалу засвідчені кільकाсловні конструкції, що мають квантитативний зміст. Зокрема, для вираження кількісних характеристик Й. Струцюк використовує фразеологічні одиниці: «*На Веселусі зараз риби – **хоч греблю гати***» (Струцюк, 2008, с. 25). Іноді письменник вдається до модифікації стійких висловлень. Наприклад, виділена в реченні «***Куди очима не кинь** – один пустир, зарослий травою, бур'янами*» (Струцюк, 2008, с. 5) сполука на позначення надто великого простору – корелят фразеологізму *куди не кинь оком*. У структурі «*– Поверни її, Лукашику, бо на всіх буде гніватися **до нового всесвітнього потону**...*» (Струцюк, 2008, с. 18) неозначений темпоральний зміст, зокрема тривалість негативного маркованого емоційно-психічного процесу, передає усталена сполука *до потону* з доповненими Й. Струцюком підпорядкованими атрибутивними одиницями *нового всесвітнього*. Такі

конструкції варто вважати прихованими формами експлікації квантитативного змісту. До них тяжіють структури, які хоч і не містять усталених висловлень, проте мають інші описові сполуки з імпліцитно представленою квантитативністю, що доводять відповідні трансформації. Наприклад, у реченні *«До речі, він (Грицай. – Авт.) теж стояв, але до нього черга не дійшла»* (Струцюк, 2008, с. 14) виділені мовні одиниці слугують засобом вираження надто великої кількості людей. Семантику значної кількості репрезентовано в структурі *«Жодне весілля без нього (діда Шандера. – Авт.) не обходилося»* (Струцюк, 2008, с. 14), що слугує семантичним еквівалентом побудови *Він був на всіх весіллях*.

Зі значенням ‘близько, поруч, на невеликій відстані’ функціонує сполука *на відстані витягнутих рук*: *«Біля нього (Лукаша. – Авт.) на відстані витягнутих рук щебетала (якщо не капризувала) Надійка»* (Струцюк, 2008, с. 18). Й. Струцюк досить своєрідно передав просторово-темпоральну ознаку: *«Від Свितязя до його села – їзди на світловий день»* (Струцюк, 2008, с. 141).

Отже, у творах Й. Струцюк фрагментарно представлені описові структури, переважно фразеологізми з указівкою на кількісні вияви. Вони надають оповіді образності, емоційності, іноді реалізують відтінок жарту.

Висновки до розділу 2

У творах Й. Струцюка мовним одиницям із відтінком кількості притаманні означений і неозначений вияви. На вираженні квантитативної означеності спеціалізовані означено-кількісні й порядкові числівники та більшість іменників в однині, що дає змогу зарахувати їх до центральної сфери. Неозначеність репрезентують неозначено-кількісні числівники, іменники в множині, деякі прийменниково-відмінкові форми в однині, збірні й речовинні іменники, субстантиви з указівкою на сукупність, ступеньовані прикметники, а також прислівники, дієслова й модифіковані фразеологічні звороти. Окреслені групи не мають чітко окреслених меж, що увиразнює набуття означено-кількісними маркерами семантики неозначеності й навпаки. Такі мовні одиниці з огляду на транспоновану семантику та частоту вживання структурують периферію.

Формальне вираження узагальненого квантитативного змісту пов'язане з лексемами на позначення темпоральних і просторових вимірів, кількості осіб чи предметів, вікових ознак людей, обсягу, об'єму, маси чогось тощо. Прихований кількісний зміст притаманний дієсловам повторюваності, інтенсивності та ін., у вираженні чого беруть участь словотвірні морфеми. Формальним засобом позначення неозначеної надто великої кількості когось чи чогось, різних за ступенем вияву просторових і часових характеристик слугують фразеологізми, які надають текстові образності, емоційно-оцінного забарвлення.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ОПАНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КВАНТИТАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ

3.1. Квантитативно марковані іменні частини мови та прислівники в шкільному курсі української мови: методичні рекомендації

Сучасний освітній простір зазнав змін, що вплинуло на вибір оновлених форм навчання, а також методичного забезпечення. Одна з основних книг, якими послуговуються школярі в навчальному процесі, – підручник. Проаналізуємо параграфи, тематично пов'язані із запропонованою в магістерській роботі проблематикою, які подано в адресованому шестикласникам навчальному виданні Н. Б. Голуб та О. М. Горошкіної [Голуб, Горошкіна, 2023а]. Інформаційно скоординуємо цей параграф з матеріалом, проаналізованим у розділі 2 нашої праці. Як відомо, центральний вияв квантитативності пов'язаний із різними за значенням та структурою числівниками, про які йдеться в § 58–63 [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 152–172]. Матеріал підручника побудовано інформативно й цікаво, чому сприяють питання для актуалізації знань і розвитку зв'язного мовлення; таблиці, у яких систематизовано інформацію про цю частину мови; завдання, скеровані на розмежування числівників й інших класів слів із кількісним значенням (див. вправу 381 [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 153]), правильне написання різних груп числівників та ін. Наприклад, у § 59 запропоновано таблицю «Числівники за значенням і граматичними ознаками», де подано визначення кількісних і порядкових числівників та групи кількісних числівників за значенням (виділено власне кількісні, дробові, збірні, неозначено-кількісні). Кожну групу досить ємно проілюстровано прикладами [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 155]. На засвоєння цього теоретичного матеріалу скеровані й деякі завдання, побудовані за моделлю від простішого до складнішого (див. вправи 390, 391 та ін. [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 156]). Окрім поданої в підручнику інформації, на нашу думку, учитель

повинен закцентувати увагу на складних випадках розмежування однакових за звучанням, проте різних за частиномовною належністю слів, що не представлено в аналізованому параграфі. Пропонуємо дібрати приклади речень із неозначено-кількісними числівниками *багато*, *мало*, *небагато*, *немало*, *чимало* та їхніми корелятами-прислівниками, аби в майбутньому школярі вміли розмежовувати ці групи слів. Наприклад: «*Сонце дарує багато тепла, а осінні дощі ще десь там, за овидом на горбах*» (Струцюк, 2008, с. 81) і «*Семен Степанович ... багато працював...*» (Струцюк, 2008, с. 145). У першій конструкції слово *багато* підпорядковане іменнику, тому є числівником, а в другому залежить від дієслова *працював*, тому має статус прислівника.

На вироблення компетентності самостійно аналізувати матеріал і робити висновки скероване завдання 392. У ньому запропоновано таблицю «Групи числівників за будовою», ознайомившись із якою школярі повинні скласти усну розповідь «Поділ числівників на групи за значенням та групи за будовою» і проілюструвати відповідь прикладами з художньої літератури [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 156]. Позитивно оцінюючи й не применшуючи ролі завдань такого зразка, усе ж хочемо запропонувати певні уточнення. Подаючи групу складних числівників, уточнену інформацією про наявність двох коренів у цих словах, автори підручника для ілюстрації подали два слова *двісті* та *сімдесят*, тобто числівники на позначення сотень і десятків. Натомість не запропонували жодного числівника другого десятка. На нашу думку, учням важко буде визначити будову слів *одинадцять* – *дев'ятнадцять* і зрозуміти, чому вони належать до складних, адже в цих мовних одиницях не так прозоро представлено другий корінь, як у назвах десятків і сотень. Крім того, у художніх творах числівники функціують фрагментарно, як, наприклад, в аналізованих текстах Й. Струцюка. Отже, для виконання цієї вправи школяреві потрібен буде час, тому не варто її виконувати в класі й можна задати додому. Беручи до уваги те, що здобувач освіти витратить чимало часу, аби знайти потрібні речення в художній літературі, ми пропонуємо інше практичне завдання, наприклад

скласти діалог, написати невеликий твір про пору року та ін., використовуючи різні за значенням та будовою числівники.

Україні необхідно, аби здобувачі освіти ґрунтовно опанували § 60, присвячений відмінюванню числівників [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 158–165], і § 61, у якому йдеться про зв'язок числівників з іменниками [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 166–168]. Досить вдалою вважаємо репрезентацію теоретичного матеріалу й перелік різних за складністю вправ.

Для визначення рівня опанування числівників та їхніх граматичних характеристик учитель може скористатися тестовими завданнями. Вони дадуть змогу перевірити знання та вміння здобувачів освіти з вивченої теми, а також сприятимуть підготовці учнів до складання підсумкових іспитів, зокрема ЗНО чи НМТ (див. Додаток 1).

Значне зацікавлення викличе створений на одній із навчальних платформ вебквест, що передбачає виконання п'яти завдань:

1. Завдання з відповіддю: зайшовши в кабінет української мови (двері зразу ж зачиняться), зверніть увагу на дошку, де зображено різні дерева; кількість ялин відповідатиме ключовому слову; запишіть його в родовому відмінку й розпочніть гру. Відповідь на це питання перевірить уміння школярів відмінювати кількісні числівники (наприклад, три ялинки передбачатиме написання ключового слова *трьох*).

Увівши слово-відповідь, учні продовжать роботу й побачать, що, крім дошки, на картинці зображено шафу з багатьма полицками, парти, стільці, на партах книги, зошити, ручки та ін. Із ними буде пов'язане виконання інших завдань. Якщо здобувач освіти натисне не на той предмет, який передбачено завданням, побачить висловлення на зразок «*Шукай ще, тобі все під силу!*», «*Ти молодець, але треба ще пошукати*», «*Дивись уважніше на інші предмети*» та ін. Пропонуємо перелік інших запитань, відповідаючи на які учень отримає певну кількість балів і відчинить двері класу.

2. Завдання з однією відповіддю: знайди в класі предмет, назву якого треба вставити замість крапок: *Будеш з ... дружити – буде легше в світі жити*

(на місці пропуску має бути слово *книгою*). Натиснувши на книгу, учень побачить таке завдання: прочитай речення, визнач відмінок ужитого в ньому числівника. «До найближчої залізниці кілометрів зо двадцять» (Струцюк, 2008, с. 131).

А. Називний. Б. Родовий. В. Давальний. Г. Знахідний. Г. Орудний. Д. Місцевий.

Відповідь: Г.

3. Завдання з відповіддю: знайди предмет для писання (*олівець*), натисни на нього. Учень побачить таке завдання: запиши правильну форму поданого в дужках іменника, пов'язаного з числівником *два*. «Федон уже пройшов два (покіс) і то не яких-небудь, а від самісінького берега до Яринчиної сосни» (Струцюк, 2008, с. 46). Здобувач освіти повинен вписати *покоси*.

4. Натисни на предмет, яким можна писати на дошці, і виконай завдання (*маркер*). Завдання з двома правильними відповідями: у двох словосполученнях яких рядків є числівники?

А. Багато задано, мало завдань.

Б. Багато працювати, мало читати.

В. Небагато зошитів, немало вправ.

Г. Мало учнів, багато відвідувачів.

Відповідь: В, Г.

5. Знайди ключ від дверей на полиці шафи, натисни на нього. Після цього учень побачить завдання з відповіддю: від складеного кількісного числівника *два мільйони* утвори порядковий числівник. Відповідь: *двохмільйонний*.

Наприкінці вебквесту важливо похвалити школяра, який правильно виконав усі завдання. Це додасть йому впевненості в собі, наприклад: ти сумлінно підготувався й правильно виконав усі завдання!

Погоджуємося з міркуваннями науковців про те, що вебквест – це не тільки цікава, скерована на розвиток самостійності форма роботи, він «поєднує у собі різноманітні завдання, які задіюють різні сфери особистості: мотиваційну,

когнітивно-пізнавальну, дієво-практичну та емоційно-вольову» [Космідайло, Набок-Бабенко, Резнік, 2023, с. 231].

У контексті квантитативності доречно розглянути іменники, зокрема їхню числову парадигму. Порушеному питанню присвячено § 28 «Число іменників. Збірні іменники» [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 69–71]. Аналіз збірних іменників разом із числовою парадигмою вважаємо обґрунтованим, адже школярі повинні зрозуміти, що множинність чогось в об'єктивній дійсності не завжди відповідає граматичній множині. Число іменників принагідно розглянуто і в інших параграфах, зокрема в поєднанні з відмінюванням. Аби здобувачі освіти досягнули високих результатів, учителі повинні не тільки усно пояснювати теоретичний матеріал, спонукати учнів до опрацювання поданої в підручнику інформації й виконання запропонованих у ньому вправ, а й використовувати ігрові технології. Це сприятиме різноманітності проведення уроків, покращить настрої дітей, дасть змогу замінити звичне закріплення знань на цікавий і мотиваційний процес. Зазначена форма роботи привчатиме школярів застосовувати знання в неординарних, нетрадиційних ситуаціях, що є однією з важливих компетентностей здобувачів освіти. Задля досягнення результативності в навчальному процесі вчителю потрібно добирати завдання, що відповідали б уподобанням школярів. На нашу думку, цікавим для учнів, які опановують лексико-граматичні групи іменників, число іменних частин мови буде урок-гра, що передбачає «підвищення рівня зацікавленості учнів до програмового матеріалу, підтримання мотивації до навчання, вдосконалення мовлення, збагачення словникового запасу тощо» [Космідайло, Набок-Бабенко, Резнік, 2023, с. 227]. На переконання І. О. Космідайло, Ю. С. Набок-Бабенко, Т. П. Резнік, «інтерактивні онлайн-ігри виконують низку важливих функцій:

- спонукальну (сприяння зацікавленості до предмета, мовного явища тощо);
- комунікативну (взаємодіяння, спілкування та рефлексування у системі “учень – учень” і “вчитель – учень”);
- самореалізації (реалізація своїх можливостей самостійно та в команді);
- розвивальну та навчальну (розвиток пізнавальних здібностей та інших якостей);
- діагностичну (оцінка рівня

оволодіння знаннями, уміннями і навичками); • розважальну (отримання задоволення)» [Космідайло, Набок-Бабенко, Резнік, 2023, с. 227]. Висловлюючи солідарність із міркуваннями дослідниць, спроектуємо елементи гри, що сприятимуть оволодінню мовними одиницями з узагальненим кількісним значенням і вільному використанню їх учнями в комунікативному процесі. Крім того, така форма роботи дасть змогу не тільки за відносно короткий час об'єктивно оцінити кожного школяра, а й реалізувати індивідуальний підхід, з одного боку, і водночас удосконалити вміння здобувачів освіти працювати в команді – з іншого. Важливість уроку-гри чи його фрагменту дасть змогу виявити рівень оволодіння кожним здобувачем освіти предметних компетентностей. Завдання варто укладати так, аби вони дали змогу перевірити рівень опанування теоретичного матеріалу (знаннєвий компонент) і вміння послуговуватися ним на практиці (діяльнісний компонент). Рекомендуємо скористатися картками, які учні отримають на уроці, або укласти завдання на одній з платформ, наприклад «Всеосвіта». Цікавими, на нашу думку, є вебквести. Наприклад, зайшовши за покликанням, учні повинні прочитати опис вебквесту, у якому подано умови виконання завдань і підказки. Наприклад, таку форму перевірки знань та вмінь доречно використати під час навчання розрядів іменників за значенням і їхніх числових форм. Для початку потрібно пояснити умови гри: натиснувши «Розпочати», ти потрапиш у музей, де будуть зображені різні предмети. Зразу ж двері кімнати замкнуться. Аби вийти, тобі доведеться знайти слово-ключ. Перед тим потрібно виконати п'ять завдань:

1. Завдання з відповіддю: знайди картину із зображенням гори, натисни на вершину й прочитай речення. *«Хмари наближалися швидко, блискавки то тут, то там розпанахували небо, важкі громи обривалися з висоти...»* (Струцюк, 2008, с. 15). Запиши всі іменники, що стоять у множині. Відповідь: *хмари, блискавки, громи.*

2. Завдання з відповіддю: ужитий у реченні іменник, що не має форми множини й стоїть у називному відмінку, є ключем до підказки, захованої в предметі доби козацтва, який служив для захисту тіла воїна від ударів ручною

зброєю. Натиснувши на зображення щита, учень прочитає речення: *«Гіляччя сосни не захищало, а лишень, як решето, проціджувало воду за комірці полотняних сорочечок...»* (Струцюк, 2008, с. 15). Потім потрібно вдрукувати слово *гіляччя*.

3. Завдання з відповіддю: ужитий у реченні іменник, що має тільки форму множини, є ключем до підказки, захованої в старовинному військовому металевому головному уборі, що захищав від удару холодною зброєю. Після натискання на шолом учень побачить речення: *«У цій копанці коноплі вимочували, потім сушили і терли на терниці...»* (Струцюк, 2008, с. 35). У порожню рубрику потрібно вдрукувати слово *коноплі*.

4. Завдання з відповіддю: ужитий у реченні збірний іменник, що має тільки форму однини, є ключем до підказки, захованої в зображеній на картині церковній будівлі. Натиснувши на собор, учень побачить речення: *«З-за панського лісу якось несподівано вигулькнуло, як варений рак, сонце, і пташва одразу дружно підняла його на сміх»* (Струцюк, 2008, с. 46). Учень повинен вдрукувати слово *пташва*.

5. Завдання з відповіддю: Тобі вдалося виконати всі завдання. А тепер зазнач, скільки іменників в однині, а скільки в множині ти виписала (виписав). Відповідь запиши словами в називному відмінку, це і є ключем, який відчинить тобі двері музейної кімнати. Учень побачить дві рубрики, куди треба вдрукувати відповіді: в однині ..., у множині .... Відповідь: в однині – *два*, у множині – *чотири* (в однині: *гіляччя, пташва*; у множині: *хмари, блискавки, громи, коноплі*).

На платформі «Всеосвіта» учителі-практики можуть створити тестові завдання для підсумкового контролю. Такий вид роботи не потребуватиме часу для перевірки робіт і водночас дасть змогу швидко та об'єктивно оцінити здобувачів освіти. Зокрема, тестовими завданнями вчитель може скористатися для закріплення знань й урізноманітнення форм роботи під час опанування займенника, прикметника й прислівника. Тести можуть стосуватися числових форм прикметників і займенників та ступенів порівняння прикметників і прислівників (див. Додаток 2).

Отже, квантитативно марковані іменні частини мови та прислівники формують важливий фрагмент навчального матеріалу. Вагому роль в опануванні теоретичного матеріалу й набутті окреслених у модельній навчальній програмі з української мови компетентностей відіграє підручник. Крім опрацювання поданого в ньому теоретичного матеріалу і вправ, важливо вдаватися до інноваційних форм роботи, зокрема ігрових технологій (вебквестів) і тестів. Такі завдання більшою мірою відповідають уподобанням учнів, ніж традиційні вправи, мотивують здобувачів освіти, удосконалюють уміння застосовувати знання в неординарних ситуаціях.

3.2. Ефективні стратегії опанування дієслів та описових конструкцій із кількісним значенням у ЗЗСО

Поданим у другому розділі теоретичним матеріалом і корпусом фактичного матеріалу можна скористатися під час вивчення дієслів, зокрема їхніх видових форм і способів творення. В адресованому семикласникам підручнику інформацію про вид дієслова подано в § 5 [Голуб, Горошкіна, 2024, с. 20–23]. Перед студіюванням теоретичного матеріалу здобувачам освіти доречно запропонувати вправу 3, що містить видові пари дієслів. Школярі повинні прочитати ці мовні одиниці та з'ясувати, чим вони відрізняються [Голуб, Горошкіна, 2024, с. 20]. Така форма роботи на уроці сприятиме розвитку спостережливості школярів, самостійності, удосконалюватиме вміння виділяти спільне й відмінне, на основі чого робити висновки й узагальнення. Після цього цілком умотивовано запропоновано таблицю, у якій подано найважливіші ознаки дієслів доконаного й недоконаного виду. Керуючись поданою інформацією, учні зможуть виконати подані далі вправи, зокрема й творчого характеру, значна частина яких об'єднана спільною тематикою про рідний дім. Поза сумнівом, запропоновані в підручнику завдання сприятимуть тому, що школярі навчатимуться визначати вид дієслів. Водночас вважаємо потрібним рекомендувати семикласникам вправи, які скеровуватимуть до усвідомлення того, що пару *дієслово недоконаного виду – дієслово доконаного виду* формують

лексеми з близьким лексичним значенням. Це дасть змогу уникнути неправильно утворених видових форм. Наприклад, учитель може записати на дошці пари слів *писати – написати, писати – дописати, дописати – дописувати* і поставити запитання: у яких парах подано дієслова доконаного й недоконаного виду з близьким лексичним значенням? Така форма роботи містить елементи проблемного навчання, зокрема застосування частково-пошукового методу. Учитель керуватиме пізнавальною діяльністю учнів і спрямовуватиме їх до правильної відповіді: парами дієслів, що вказують на тривання й завершення тієї самої дії є *писати – написати, дописати – дописувати, брати – взяти, закликати – закликати*. Школярі помітять, що творення видової пари не завжди пов'язане з префіксацією, а й із суфіксацією, появою іншої основи та зміною наголосу.

Користуючись ілюстративним матеріалом, зокрема й дібраним із творів Й. Струцюка, педагог повинен звернути увагу здобувачів освіти на те, що не всі дієслова можуть утворювати видові пари: «*Раптово **вперіцив** дощ і посунув стіною по вигону аж ген-ген на ліс...*» (Струцюк, 2008, с. 15); «*Саме в той час блискавка **різонула** над головою і раптовим ударом розвергся грім – сосна спалахнула на якусь мить, але відразу злива й темрява накрили їх*» (Струцюк, 2008, с. 15); «*Як тільки розпочалися польові роботи, Грицюки **розійшлися** по чужих хатах*» (Струцюк, 2008, с. 17); «*Хлопці охоче **розбрелися** по селу...*» (Струцюк, 2008, с. 17).

Розвиткові індивідуальних здібностей здобувачів освіти та набуттю вмінь практичного застосування теорії сприятимуть різні завдання, зокрема й ігрові. Використання елементів ігрового методу не тільки сприятиме тому, що учень почуватиме себе задіяним, а й розвиватиме самостійність, комунікабельність, увагу, а також викликатиме задоволення, позитивні емоції. У такому разі можна використати ігри-вправи, пов'язані з розв'язання кросвордів чи ребусів. Удосконаленню навичок роботи в команді сприятимуть різні вікторини, одним із завдань яких може бути укладання командами кросворду чи ребусу, який повинні розв'язати суперники. Цікавим для школярів буде завдання, побудоване

на основі методу рольової гри. Наприклад, команда обирає по одному учаснику, які повинні змоделювати діалог на певну тематику й використовувати дієслова тільки одного виду: учасник першої команди – тільки недоконані форми, а учасник другої – лише доконані. За кожен правильно побудовану репліку й правильно вжите дієслово команда отримує по одному балу. Якщо хтось із учнів помилиться, то журі з команди знімає бал.

Не менш цікавим буде вебквест, елементи якого описані в попередньому параграфі. Наприклад, зайшовши до зоопарку, учень повинен виконати всі завдання, аби накормити оленя.

1. Завдання з відповіддю. Знайди тварину, відгадавши загадку: *зимою в білому, а влітку в сірому козушку, довгі вуха має, від вовка спритно втікає*. Учень натискає на зображення зайця й виконує завдання: від дієслова *бігти* утвори форму доконаного виду. Відповідь: *прибігти*.

2. Завдання з відповіддю. Дієслово доконаного виду є ключем до підказки, захованої в їжі, яку полюбляє заєць. Учень натискає на капустину й бачить перед собою дієслова: *стрибати, хитрувати, дарувати, втікати, усміхнутися*. Серед них тільки одне дієслово доконаного виду *усміхнутися*, яке потрібно вдрукувати.

3. Завдання з відповіддю. Дієслово, у якому тільки зміна наголосу є засобом творення форми іншого виду, заховане в підказці – назві тварини, яку наділяють хитрістю, вмінням маніпулювати, обманювати. Здобувач освіти натискає на зображення лисиці й бачить дієслова: *стрибати, отримувати, розмалювати, скликати*. Відповідь: *скликати* (*склика́ти* – недоконаний вид, *склі́кати* – доконаний вид).

4. Завдання з відповіддю. Дієслово доконаного виду, якому відповідає доконана форма з іншою основою, заховане в підказці – назві тварини, що є відповіддю загадки: *одягу не шие, а голки має*. Учень знаходить на картинці їжачка, натискає на нього й серед дієслів *розгортати, брати, вибирати, прощати* обирає *брати* (доконаний вид – *взяти*).

5. Завдання з відповіддю. Залишилося тільки одне завдання. Не сумнівайся, тобі вдасться накормити оленя. Скільки дієслів доконаного виду,

утворених префіксальним способом, ти виписав (виписала)? Відповідь запиши цифрою. Відповідь: 1 (*прибігти*).

Досить продуктивними для перевірки знань та вмінь школярів є тести (див. Додаток 3).

У корпусі фактичного матеріалу засвідчені стійкі вирази, що мають супровідну кількісну ознаку. Ними можна скористатися, аналізуючи на уроці вид дієслова: «*На Веселусі зараз риби – хоч греблю гати*» (Струцюк, 2008, с. 25); «*Куди очима не кинь – один пустир, зарослий травою, бур'янами*» (Струцюк, 2008, с. 5).

Конструкції з усталеними сполуками здобувачі освіти можуть використати у творчій діяльності та під час опанування розділу VI «Спілкування», зокрема § 96 «Усне і письмове спілкування. Емоційний стан співрозмовників» [Голуб, Горошкіна, 2023а, с. 240–242]. Наприклад, доречно запропонувати учням змодельовати різні комунікативні ситуації, у яких потрібно використати фразеологізми та принагідно з'ясувати, яку роль вони виконують у мовленні.

Отже, на уроках української мови, присвячених опануванню дієслівної категорії виду, учитель повинен звернути увагу здобувачів освіти на узагальнене значення слів доконаного й недоконаного виду та особливості їхнього творення. Під час пояснення теоретичного матеріалу можна скористатися прикладами речень, дібраними з творів Й. Струцюк. Для закріплення знань та вироблення практичних умінь і навичок учні можуть виконати подані в підручнику вправи. Продуктивним буде застосування на уроці елементів ігрового методу. Такі завдання мотивуватимуть школярів, зацікавлять їх, розвиватимуть самостійність, комунікабельність, увагу. Засвідчені в корпусі фактичного матеріалу стійкі вирази здобувачі освіти можуть використати під час виконання творчих завдань, зокрема моделювання діалогів.

Висновки до розділу 3

У шкільному курсі української мови квантитавно марковані мовні одиниці опановують у межах різних тем, зокрема під час вивчення числівників як

центрального засобу вираження кількісних характеристик, а також іменників, прикметників, займенників, прислівників і дієслів, у яких названа ознака супровідна. В іменних частин мови кількісний вияв реалізує категорія числа, у прикметниках і прислівниках категорія ступенів порівняння. Аналіз дієслів у контексті квантитативності пов'язаний із вивченням форм доконаного й недоконаного виду. Важливо, аби здобувачі освіти не тільки оволоділи теоретичним матеріалом, поданим у підручнику чи виголошеним учителем на уроці, а й навчилися послуговуватися ним, виконуючи практичні завдання. Продуктивним у навчальній діяльності буде використання новітніх методів і форм роботи, зокрема ігрових, що передбачає використання вебквестів, розв'язання й самостійне складання кросвордів і ребусів, виконання творчих завдань тощо.

ВИСНОВКИ

Пріоритетність сучасної лінгвоукраїністики визначає зорієнтованість на перевагу змістових параметрів мовних одиниць і категорій та залучення до їхнього опису кількох взаємопов'язаних рівнів, що сприяє комплексності й системності дослідження. Зазначені вектори дають змогу проаналізувати слова з певним узагальненим категорійним змістом, зокрема й з указівкою на квантитативну ознаку. Наявність різновекторно спрямованих студій, у яких схарактеризовані квантитативно марковані номінації, дає змогу систематизувати різні концепції й обрати найпродуктивніші ідеї для дослідження вказаних номінацій на основі творів волинського письменника Й. Струцюка. Важливою є зорієнтованість на опис маркерів квантитативності з огляду на одиничність / множинність, означеність / неозначеність, частиномовну належність слів, а також дослідження їх у контексті ієрархії та авторської репрезентації. Теоретичні положення магістерської роботи й укладена картотека як регіонально маркований матеріал відграє важливу роль в ознайомленні здобувачів освіти з творчістю письменника рідного краю й водночас сприятиме набуттю необхідних компетентностей.

Застосований до опису квантитативно маркованих одиниць частиномовний принцип дав змогу з'ясувати специфіку виражальних засобів, об'єднаних загальною семантикою кількості, проаналізувати їх з огляду на центр і периферію, перехідні явища тощо. Центральну роль у маркуванні квантитативності виконують числівники, здатні виражати кількість як чітко виражений показник (означено-кількісні й співвідносні з ними порядкові числові назви) і як неокреслене в цьому плані поняття (неозначено-кількісні й спільнокореневі з ними порядкові числівники). У корпусі фактичного матеріалу означено-кількісні мовні одиниці позначають кількість осіб та предметів, вікові ознаки, часові й просторові виміри тощо. Конкретизації й увиразненню кількісних характеристик сприяють ще й службові слова. У досліджуваних текстах відтінок неозначеності реалізують неозначені числівники, означені

числові назви, що потрапили в певні комунікативні умови й функціують разом із супровідними неозначено маркованими показниками, а також іменники як вторинні репрезентанти вказаного значення.

Узагальнений квантитативний зміст притаманний невеликій групі займенників, співвідносних із числівниками (вказівному *стільки* й питально-відносному *скільки*), з іменниками (усім особовим) та з прикметниками (присвійним, означальним, частині вказівних, питально-відносних, неозначених, заперечних). У вказаних лексемах, крім вказівних і питально-відносних, квантитативність зреалізована за допомогою числових форм. Чітку вказівку на означену одиничність реалізують займенники в однині, натомість форми множини зазвичай мають семантику неозначеної кількості, що увиразнює їхню здатність функціювати на позначення двох і більше осіб, предметів чи їхніх ознак. Подвійний вияв квантитативної ознаки притаманний займенникові *ви*, що здатен позначати не тільки кілька, а й одного співрозмовника, виконуючи роль засобу вираження пошанності.

Стосунок до квантитативності виявляють іменники. Більшість субстантивів в однині має кількісно-означений зміст, поза межами цього відтінку перебувають слова зі значенням узагальненої множини, збірні та речовинні іменники й ті, що позначають сукупність. На вираженні відтінку неозначеності спеціалізовані іменники в множині та деривати, утворені морфолого-синтаксичним способом від неозначено маркованих одиниць.

До сфери атрибутивних одиниць із квантитативним значенням належать прикметники, у яких указаний відтінок зреалізований числовими формами, а також лексичним значенням слів. Відтінок означеної кількості характерний для прикметників в однині й складних слів із першою числівниковою основою. Семантику неозначеної кількості репрезентують атрибутивні одиниці в множині та вжиті в однині слова, які вказують на вагу, час, площу, вікові ознаки людей. Серед них трапляються лексеми, що надають оповіді зниженої тональності. Квантитативно-неозначений відтінок виявляють ступеньовані форми, іноді ускладнені суфіксами суб'єктивної оцінки.

Лексичні засоби вираження кількісної ознаки в прислівниках корелюють із прикметниковими. У сфері квантитативності засвічені незмінні слова зі значенням міри й ступеня, якісно-означальною, рідше порівняльно-уподібнювальною семантикою, ступеньовані прислівники. Серед них іноді трапляються діалектизми.

У досліджуваних текстах квантитативний відтінок реалізують дієслова зі значенням вичерпності, інтенсивності, кратності, тривалості, фазовості, раптовості дії, у моделюванні чого беруть участь префікси, суфікси, постфікси. Зрідка для вираження кількісних характеристик Й. Струцюк використовує описові конструкції, зокрема фразеологічні одиниці, іноді модифіковані автором. Такі одиниці мають прихований квантитативний зміст й часто надають оповіді образності, емоційності, жартівливості.

Поданий у магістерській роботі теоретичний і фактичний матеріал має перспективу застосування на уроках української мови в ЗЗСО. Окрім запропонованої в шкільних підручниках інформації та вправ, доречно зацентувати увагу на складних випадках розмежування однакових за звучанням, проте різних за частиномовною належністю слів, що не представлено в аналізованому навчальному виданні. Ідеться про неозначено-кількісні числівники й прислівники на зразок *багато*, *мало* (дібрані з творів Й. Струцюка речення на набуття вказаних умінь запропоновано в п. 3.1). Видається важливим подати вправи, скеровані на усвідомлення того, що пару *дієслово недоконаного виду* – *дієслово доконаного виду* формують лексеми з близьким лексичним значенням, а не просто спільнокореневі слова. Це дасть змогу уникнути неправильно утворених видових форм. Необхідно зацентувати на тому, що не всі дієслова можуть утворювати видові пари (укладені завдання містить п. 3.2). Для того, аби визначити рівень опанування граматичних характеристик слів із кількісним відтінком, можна скористатися тестовими завданнями, поданими в Додатках. Вони сприятимуть підготовці здобувачів освіти до складання підсумкових іспитів, зокрема ЗНО чи НМТ. Продуктивними й такими, що викличуть значне зацікавлення, вироблятимуть уміння самостійної

роботи, розвиватимуть комунікабельність, увагу, будуть вебквести з п'яти завдань. Різноманітності проведення уроків сприятиме використання на уроках ігрових технологій, що дасть змогу замінити звичне закріплення знань на цікавий і мотиваційний процес. На реалізацію індивідуального підходу й водночас удосконалення вмінь працювати в команді скерований урок-гра. Використання елементів ігрового методу й загалом інноваційних форм роботи передбачає розв'язання кросвордів чи ребусів, удосконаленню навичок роботи в команді сприятимуть вікторини.

Перспективу дослідження становить опис квантитативно маркованих слів на матеріалі поетичних творів волинських письменників, що дасть змогу окреслити інші засоби авторського мововираження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баган, 2012: Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 376 с.
2. Баранова, 2009: Баранова С. До історії питання про квантитативність та квалітативність. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки.* 2009. Вип. 81(1). С. 15–18. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81\(1\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81(1)_5) (дата звернення: 18.01.2024).
3. Безпояско, Городенська, Русанівський, 1993: Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : підручник. Київ : Либідь, 1993. 334 с.
4. Бронікова, 2003: Бронікова С. А. Функціонально-семантичне поле квантитативності в сучасній українській мові : дис. ... к-та філол. наук: 10.02.01 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2003. 205 с.
5. Вакалюк, 2019: Вакалюк І. В. Функціонально-семантична категорія дієслівної квантитативності в сучасній українській літературній мові : дис. ... к-та філол. наук: 10.02.01 / ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. 224 с.
6. Великий, 2005: Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
7. Вихованець, 1988: Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наук. думка, 1988. 256 с.
8. Вихованець, 2000: Вихованець І. Р. Теоретичні засади категорійної граматики української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія : Філологія.* 2000. Вип. 2. С. 3–6.
9. Вихованець, Городенська, 2004: Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика української мови /

за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398 с.

10. Грачова, 2017: Грачова І. Є. Квантитативність як мовна картина світу. *Теоретична і дидактична філологія*. 2017. Вип. 25. С. 65–73. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tidf_2017_25_10 (дата звернення: 10.08.2024).

11. Голуб, Горошкіна, 2023: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2023. URL : https://osvita.ua/doc/files/news/896/89670/Ukrayinska_mova_7-9_klas_Holub_ta_in_26_.pdf (дата звернення: 09.08.2024).

12. Голуб, Горошкіна, 2023а: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова : підруч. для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2023. 256 с.

13. Голуб, Горошкіна, 2024: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова. Підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2024. 272 с.

14. Горпинич, 2004: Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник для студ. вищих навч. закладів. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 336 с.

15. Граматика, 2017: Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

16. Грипас, 2010: Грипас О. Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2010. Вип. 6. Кн. 2. С. 98–101.

17. Дика, 2014: Дика Н. М. Формування лінгвістичних понять в учнів загальноосвітніх навчальних закладів під час вивчення морфології (іменні частини мови). *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 10. С. 20–25. URL : <https://elibrary.kubg.edu.ua> (дата звернення: 22.04.2024).

18. Домрачева, 2002: Домрачева І. Морфологічний рівень реалізації семантики сукупності. *Лінгвістичні студії*. 2002. Вип. 10. С. 9–14.
19. Домрачева, 2004: Домрачева І. Вивчення лексем із сукупною семантикою у школі. *Лінгвістичні студії*. 2004. Вип. 12. С. 399–403.
20. Домрачева, 2004а: Домрачева І. Лексико-семантичний аналіз збірних лексичних субстантивів. *Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту : зб. наук. праць*. Донецьк : ДонНУ, 2004. С. 191–196.
21. Домрачева, 2007: Домрачева І. Квалітативно-квантитативний аналіз функціонально-семантичного поля кількості. *Лінгвістичні студії*. 2007. Вип. 15. С. 106–113.
22. Єрмоленко, Бибик, Тодор, 2001: Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
23. Загнітко, 2011: Загнітко А. П. Теоретична граMATика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «БАО», 2011. 992 с.
24. Клименко, 2008: Клименко Н. Ф. Семантичне ад'єктивне поле зі значенням кількості та інших параметричних вимірів у сучасній українській мові. *Українська мова*. 2008. № 3. С. 3–25.
25. Кондратюк, 2011: Кондратюк В. М. Лексичні засоби вираження означеної/неозначеної кількості в українській мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 8. С. 42–46. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16221> (дата звернення: 22.02.2024).
26. Космідайло, Набок-Бабенко, Резнік, 2023: Космідайло І. О., Набок-Бабенко Ю. С., Резнік Т. П. Методичні орієнтири формування й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею засобами інтерактивних онлайн-ігор. *Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 11(29). С. 223–236.

27. Костусяк, 2000: Костусяк Н. М. Морфолого-синтаксико-словотвірний статус категорії ступенів порівняння. *Граматичні категорії української мови. Тези Всеукраїнської наукової конференції, м. Вінниця, 21–23 листопада 2000 р.* Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2000. С. 70–72.

28. Костусяк, 2002: Костусяк Н. М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників : монографія. Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. 179 с.

29. Костусяк, 2011: Костусяк Н. М. Семантико-синтаксична валентність числівників. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 177–181.

30. Костусяк, 2012: Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.

31. Костусяк, 2013: Костусяк Н. М. Формально-синтаксична валентність синтаксично вербалізованих відчислівникових дериватів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2013. Вип. 18. С. 3–9.

32. Костусяк, 2014: Костусяк Н. М. Класифікаційні ознаки слова як граматичної одиниці. *Мовознавчий вісник: зб. наук. пр.* Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2014. Вип. 18. С. 108–113.

33. Костусяк, 2016: Костусяк Н. М. Сучасні компаративні та суперлативні форми прикметників у контексті нормативності. *Типологія та функції мовних*. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 1 (5). С. 61–77.

34. Костусяк, 2017: Костусяк Н. М. Граматичні категорії української мови: типологія, структура, специфіка вияву. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Кропивницький : Видавець Лисенко В. Ф., 2017. Вип. 127. С. 672–677.

35. Костусяк, 2021: Костусяк Н. М. Поетапність та ефективні шляхи засвоєння граматичних особливостей прикметників і їхніх функційних еквівалентів. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 14 квітня 2021 року, Луцький*

національний технічний університет. Луцьк : Відділ іміджу та промоції Луцького НТУ, 2021. С. 131–135.

36. Костусяк, 2022: Костусяк Н. М. Категорія особи в сучасній українській мові: лінгвометодичний вимір. *Актуальні проблеми міжкультурної комунікації: зб. матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції, 06 квітня 2022 року, Луцький національний технічний університет*. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2022. С. 264–267.

37. Костусяк, 2022а: Костусяк Н. М. Продуктивні механізми формування мовно-естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога на практичних заняттях із морфології української мови. *Формування мовного естетичного ідеалу засобами навчальних дисциплін: зб. наук. праць*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 51–58. URL: https://fisf.sspu.edu.ua/images/2022/rosmov/zbirnik_formuvannya_movnogo_estetic_hnogo_ideal_u_7e9f0.pdf (дата звернення: 18.05.2024).

38. Костусяк, Шульська, Римар, 2022: Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Римар Н. Ю. Ефективні методи опанування повнозначних частин мови в контексті естетизації навчання студентів-філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 47, т. 1. С. 214–220. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-32> (дата звернення: 17.04.2024).

39. Кричун, 2023: Кричун Л. П. Особистісно орієнтоване навчання: технологія «мозкового штурму» в практиці навчання української мови та літератури в ЗЗСО. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. С. 92–98.

40. Кучеренко, Пентилюк, 2022: Кучеренко І. А., Пентилюк М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови: навч.-метод. посібник. Херсон : Айлант, 2022. 352 с.

41. Кучерук, 2011: Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с.

42. Кучерук, 2013: Кучерук О. А. Методи навчання в системі понять сучасної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С. 10–15.

43. Лахно, 2019: Лахно Л. В. Проблема зв'язку родів дії із системою актантної функціональності. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2019. № 12. С. 106–111.

44. Лукіяничук, 2022: Лукіяничук І. В. Психолого-педагогічні особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів української мови. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 50. С. 171–179.

45. Медвідь, 2000: Медвідь О. М. Системна організація квантитативної лексики. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Філологія, педагогіка, психологія*. Київ, 2000. Вип. 1. С. 205–209.

46. Медвідь, 2000а: Медвідь О. М. Структурні особливості нумеральних сполучень. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Філологія*. 2000. Вип. 19. С. 24–35.

47. Межов, 2012: Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : монографія. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.

48. Межов, Костусяк, 2021: Межов О. Г., Костусяк Н. М. Формування лексичної і граматичної компетентностей майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 84. № 4. С. 104–125. URL : <https://doi.org/10.33407/itlt.v84i4.3956> (дата звернення: 06.07.2024).

49. Методика, 2005: Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилюк, С. О. Карамана, О. В. Карамана та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.

50. Назаренко, 2007: Назаренко І. Граматична транспозиція категорії числа іменників *singularia tantum* і мовна норма. *Лінгвістичні студії*. 2007. Вип. 15. С. 165–170.

51. Омельчук, 2019: Омельчук С. А. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.

52. Остапенко, 2011: Остапенко Н. Технологія сучасного уроку з української мови: навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 248 с.

53. Попенко, 2005: Попенко О. М. Функціонально-семантична категорія інтенсивності дії : Автореферат дис. ... к-та філол. наук: 10.02.01 / Київський національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 21 с.

54. Попович, 2007: Попович Н. Числівниково-іменникові сполуки у функції детермінантів з причиновим та цільовим значенням. *Лінгвістичні студії*. 2007. Вип. 15. С. 309–312.

55. Поляк, 2019: Поляк І. П. Функційно-семантична категорія неозначеності в сучасній українській літературній мові: Автореферат дис. ... к-та філол. наук: 10.02.01 / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2019. 19 с.

56. Попович, 2017: Попович Н. М. Вираження кількості у прозових творах Івана Франка. *Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Львів, 12–13 травня 2017 р.* Львів, 2017. С. 82–85.

57. Попович, 2018: Попович Н. М. Функціонально-семантичне поле неозначеної кількості в українській мові (на матеріалі творів І. Я. Франка). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 36. Т. 1. С. 57–60.

58. Плющ, 2010: Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник, 2-е вид., доповн. Київ : Вид. дім «Слово», 2010. 328 с.

59. Рожко, 2024: Рожко Т. Дієслова з узагальненим квантитативним значенням у прозових творах Й. Струцюка. *Актуальні питання сучасної гуманітаристики: комунікативно-культурологічний аспект : Матеріали*

Всеукраїнської науково-практичної конференції. 14 травня 2024 р. Кам'янець-Подільський, 2024. С. 49–53.

60. Рожко, 2024а: Рожко Т. Організація освітнього процесу в контексті опанування квантитативно маркованих іменників. *Тези II Всеукраїнської інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Українське мовознавство першої чверті XXI століття: традиції й тенденції» (Запорізький національний університет, 22–23 листопада 2024 р.)*. Електронне видання. URL : https://ukrlinguisticconf2022.blogspot.com/2024/11/blog-post_40.html.

61. Рожко, Костусяк, 2024: Рожко Т., Костусяк Н. Морфологічні засоби вираження квантитативної означеності / неозначеності в прозових творах Й. Струцюка. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики : зб. наук. пр. ;* Вип. 11 / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2024. С. 33–37.

62. Самочорнова, 2007: Самочорнова О. А. Логіко-граматична категорія кількості та лексичні засоби її вираження в сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 56. С. 185–188.

63. Семененко, 2011: Семененко О. Ю. Функціонально-семантичне поле неозначеної кількості в поетичному дискурсі : Автореф. дис. ... к-та філол. наук : 10.02.01 / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2011. 19 с.

64. Словотвір, 1979: Словотвір сучасної української літературної мови / відпов. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наукова думка, 1979. 407 с.

65. Сучасна, 2006: Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. ; за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2006. 430 с. (Навчальне видання).

66. Сучасна, 2011: Сучасна українська літературна мова: навч. посібник / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ, М. І. Степаненко, О. М. Горошкіна та ін.; за ред. С. О. Караман. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

66. Шабі, 2011: Шабі С. В. Номени неконкретизованої квантитативності у структурі лексико-семантичного поля кількості української казки. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 136–140.

68. Buk, 2019: Buk S. Distinguishing Quantitative Parameters of Author's Language and Style (a Case of Ivan Franko Long Prose Fiction). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 299–308. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2019_70_27 (дата звернення: 12.04.2024).

69. Kostusiak, Navalna, Mezhev, 2020: Kostusiak N., Navalna M., Mezhev O. The Functional-Cognitive Category of Femininity in Modern Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*. 2020. № 20. S. 1–12. URL : <https://doi.org/10.11649/cs.2310> (дата звернення: 12.04.2024).

70. Kostusiak, Pryimachok, Zdikhovska, Shkamarda, Svitlikovska, Poliak, 2022: Kostusiak N., Pryimachok O., Zdikhovska T., Shkamarda O., Svitlikovska O., Poliak I. Communicative-pragmatic Potential and Semantic-grammatical Manifestations of Uncertainty in Modern Ukrainian Masmmedia. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. P. 41–46. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120127/papers/A_09.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

71. Kostusiak, Shulska, Lisova, Yaresko, Ivanova, Pochuieva, Afanasieva, 2023: Kostusiak N., Shulska N., Lisova Yu., Yaresko K., Ivanova I., Pochuieva O., Afanasieva O. Language Verbalization of Quantitativeness in Modern Mass Media: Linguistic-cognitive and Communicative-pragmatic Dimensions in Ukrainian Language. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13, Issue 1, Spec. Issue XXXIV. P. 149–155. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/A_22.pdf (дата звернення: 11.01.2024).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Струцюк, 2008: Струцюк Й. Г. Цвіт дикої шандри : повісті, оповідання. Луцьк : ПДВ «Твердиня», 2008. 164 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

1. У якому рядку всі слова – числівники?

А. Два, другий, двоє, двійко.

Б. Три, третій, троє, утрюх.

В. Чотири, четвертий, одна четверта, четвірка.

Г. П'ять, п'ятий, п'ятеро, п'ятиповерховий.

Відповідь: А

2. У якому рядку є слово, що не належить до групи числівників?

А. Сто, сотий, одна сота, сто сьомий.

Б. Двісті, двохсотий, двохмільйонний, півтора.

В. Кільканадцять, одинадцять, дванадцять, тринадцять.

Г. Шість, шостий, шестеро, по-шосте.

Відповідь: Г (зайве слово *по-шосте* – прислівник).

3. Усі слова є числівниками, окрім:

А. Трьохтисячний.

Б. Трирічний.

В. Трьохмільйонний.

Г. Тринадцятий.

Відповідь: 2 (*трирічний* – прикметник).

4. Який із поданих числівників позначає частину від цілого?

А. Сім.

Б. Сімдесят.

В. Сімсот.

Г. Сто п'ятдесят.

Д. Півтора.

Відповідь: Д (*півтора* – дробовий числівник).

Додаток 2

1. Прикметник вищого ступеня порівняння у формі однини є реченні:

А. *«Кажуть, заячий хвіст і то довший од зимового дня»* (Струцюк, 2008, с. 28).

Б. *«У степу спокійніше – вовків менше»* (Струцюк, 2008, с. 82).

В. *«Водій виявився мовчазним...»* (Струцюк, 2008, с. 4).

Г. *«А ночі вже холодніші...»* (Струцюк, 2008, с. 82).

Відповідь: А (довший).

2. Прикметник найвищого ступеня порівняння у формі однини є реченні:

А. *«...Яринка старша на рік і вища на голову»* (Струцюк, 2008, с. 15).

Б. *«Така відповідь не дуже сподобалася найстаршому братові...»* (Струцюк, 2008, с. 10).

В. *«Зонька раділа найбільше...»* (Струцюк, 2008, с. 109).

Г. *«Тепер уже ліси траплялися все рідше й рідше...»* (Струцюк, 2008, с. 82).

Відповідь: Б (найстаршому).

3. Прислівник вищого ступеня порівняння є реченні:

А. *«Хмари наближались швидко, блискавки то тут, то там розпанахували небо, важкі громи обривалися з висоти й гучно котилися невидимим небесним камінням...»* (Струцюк, 2008, с. 15).

Б. *«З даху з шурхотом іноді валився сніг, бурюльки прозорі й довгі аж світилися із середини, вряди-годи сліпуче виблискуючи на сонці й повільно скапуючи»* (Струцюк, 2008, с. 152).

В. *«...Яринка старша на рік і вища на голову»* (Струцюк, 2008, с. 15).

Г. *«Краще поїздом, значно дешевше»* (Струцюк, 2008, с. 4).

4. У якому рядку допущено помилку в утворенні ступенів порівняння прислівників?

А. *Вдаліше, більш вдало, менш доступно, доступніше.*

Б. *Гучніше, менш гучніше, більш гучніше, якнайгучніше.*

В. Глибше, якнайглибше, найбільш тепло, найтепліше, незбагненніший, ширший, самий приємний, більш глибший.

Г. Найкраще, найбільш корисно, найменш корисно, більш корисно.

Відповідь: Б (*мени гучніше, більш гучніше; правильно мени гучно, більш гучно*).

5. Усі займенники є особовими в рядку:

А. Я, їй, мені, тобі, собі.

Б. Тебе, мене, (у) ній, себе.

В. Нею, йому, тобою, вам.

Г. Вас, ними, собою, вами.

Відповідь: В

6. У якому рядку подано всі займенники, які можуть мати форму множини?

А. Який, цей, хто, котрий.

Б. Скільки, ніякий, мій, твій.

В. Котрий-небудь, якийсь, будь-чий, нічий.

Г. Ніщо, щось, він, будь-який.

Відповідь: В

Додаток 3

1. У якому рядку найбільше дієслів доконаного виду?

А. «Жіноцтво, заломивши руки, залементувало, заголосила, заревло, зарюмсало, захлипало» (Струцюк, 2008, с. 7).

Б. «Гіляччя сосни не захищало, а лишень, як решето, проціджувало воду за комірці полотняних сорочок» (Струцюк, 2008, с. 15).

В. «Саме в той час блискавка різонула над головою, ... сосна спалахнула на якусь мить, але відразу злива й темрява накрили їх» (Струцюк, 2008, с. 15).

Відповідь: А.

2. У якому реченні є дієслово доконаного виду?

А. *«Тільки правду кажіть, пане»* (Струцюк, 2008, с. 108).

Б. *«А матері вже треба і хату білити»* (Струцюк, 2008, с. 84).

В. *«Кузьма лежав і дивився на небо»* (Струцюк, 2008, с. 96).

Г. *«Інформація сусіда мене просто роздратувала...»* (Струцюк, 2008, с. 22).

Відповідь: Г (роздратувала).

3. У якому реченні є дієслово доконаного виду?

А. *«Музикант, як звикле, лівою рукою підтримує акордеон...»* (Струцюк, 2008, с. 15).

Б. *«Жінка ще важко дихала...»* (Струцюк, 2008, с. 13).

В. *«Здоровенна щука кидалася на траві, ніяк не давалася а руки»* (Струцюк, 2008, с. 26).

Г. *«– Мамо, – підвела на матір чорні брови Ніна»* (Струцюк, 2008, с. 22).

Відповідь: Г (підвела).

4. У якому рядку подано тільки дієслова доконаного виду?

А. *Працювати, жити, виконувати, писати.*

Б. *Скосити, відзначити, купити, перелити.*

В. *Перецвісти, попрали, відзвітувати, спати.*

Г. *Прочитати, виконати, розговоритися, говорити.*

Відповідь: Б.

5. У якому рядку всі дієслова мають недоконаний вид?

А. *Розмовляти, розповідати, розсміятися, приспівувати.*

Б. *Ремонтував, зашивала, будемо виступати, сумуватиму.*

В. *Дізнаються, переїжджатимуть, доцить, відпочиває.*

Г. *Ростиме, вибиратимуть, почув, мають.*

Відповідь: Б.

6. Яке дієслово становить видову пару до слова *летіти*?

А. *Перелетіти*.

Б. *Прилетіти*.

В. *Відлетіти*.

Г. *Літати*.

Відповідь: Б.

7. Яке дієслово становить видову пару до слова *писати*?

А. *Переписати*.

Б. *Записати*.

В. *Написати*.

Г. *Понаписувати*.

Відповідь: В.